

ทาง ๗ สาย

รจนาโดย

พระเทพสิทธิมุนี

สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระธรรมบัญญัติ (สวัสดี กิตติสาโร)

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

294.3122

พ333ทพ

๓๐ พฤษภาคม ๒๕๒๔

ทาง ๗ สาย

รจนาโดย

พระเทพสิทธิมุนี

สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระธรรมบัญญัติ (สวัสดี กิตติสาโร)

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

๓๐ พฤษภาคม ๒๕๒๔

เลขหมู่ 294.3122
:
เลขทะเบียน พ 333 กพ
003977

คำนำ

อุฏฺฐานวโต สติมโต
สุจิกมมสฺส นิสम्मการิโน
สณฺณตสฺส จ ฅมมชวีโน
อปฺปมตฺตสฺส ยโส ภิวาตฺตติ.

ยศย่อมเจริญแก่บุคคลผู้หมั่น มีสติ มีภาระงานสะอาด
ใคร่ครวญแล้วจึงทำ สำรวมดีแล้ว เป็นอยู่โดยธรรม
และไม่ประมาท.

สยํ กตานิ ปุญฺญานิ ตํ มิตฺตํ สมฺปรายิกํ.

บุญกุศลที่ตนได้ทำไว้แล้วนั้นแล จะเป็นญาติสนิทมิตร
สหายที่ซอสุดย้ง จงรักภักดีที่สุด จะติดสอยห้อยตามเรา
ไปทุกฝักทั่วทั้งในโลกลงทั้งในโลกหน้าดุจเงาตามตนฉะนั้น.

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวง
ชั้นเอกอยู่ เป็นวัดใหญ่ มีพระภิกษุสามเณรมาจากภายในประเทศและนอกประเทศ
มาอยู่อาศัยเพื่อศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรม และมาเพื่อปฏิบัติธรรมคือเจริญสมถ-
วิปัสสนากรรมฐาน เป็นจำนวนมาก และที่ศึกษาเล่าเรียนแล้ว ได้จากสำนักไป
ทำกิจพระศาสนา ในจังหวัดต่างๆในประเทศต่างๆก็มีมาก เช่น ไปประเทศ
อินเดีย อังกฤษ เยอรมัน ฮอลแลนด์ แคนาดา สหรัฐอเมริกา ปีนัง สิงคโปร์
เป็นต้น ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนไปเป็นข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน

เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติก็มีมาก วัดมหาธาตุเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง
ของคณะสงฆ์ มีความเจริญรุ่งเรืองมานานแล้ว เริ่มตั้งแต่มหาธาตุวิทยาลัย มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ให้การศึกษาแก่ชนทุกชั้น ทุกภาษา เช่น โรงเรียน
วันอาทิตย์ โรงเรียนพระอภิธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรม และได้เปิดการฝึก
สมาธิ คือเจริญสมถวิปัสสนากรรมฐาน อบรมจิตใจของท่านผู้ใคร่ธรรม พัฒนา
คนให้เข้าถึงธรรม เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๖ เป็นต้นมา จนกระทั่งถึง
ปัจจุบันนี้มีอุบาสก อุบาสิกา มาร์กษาศิล ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เรียนธรรม
เป็นจำนวนมาก คือมากกว่าวัดไหนๆในประเทศไทย ในยุคปัจจุบันนี้มีชาว
ต่างประเทศมาปฏิบัติธรรม มาเรียนธรรม มาบวชในพระพุทธศาสนา ก็มาก
มีการสอน การเรียน การปฏิบัติทุกๆวัน เช่น สอนนักธรรมตรี โท เอก บาลี
ไวยากรณ์ ประโยค ๑ - ๒ - ๓ - ๔ - ๕ - ๖ - ๗ - ๘ - ๙ และสอนการปฏิบัติ
วิปัสสนากรรมฐานแก่พระภิกษุสามเณรและญาติโยมเป็นประจำทุก ๆ วันมิได้ขาด
ภาคเช้า เริ่มตั้งแต่ ๐๗.๐๐ น. - ๑๐.๐๐ น. ภาคบ่ายเริ่ม ๑๓.๐๐ น. ถึง ๑๖.๐๐ น.
ภาคเย็น เริ่มตั้งแต่ ๑๘.๐๐ - ๒๑ - ๒๒.๐๐ น. ส่วนวันพระ วันอาทิตย์ นั้น สอน
เป็นกรณีพิเศษอีกโสดหนึ่งต่างหาก เพราะมีคนมามาก เฉพาะวันพระสอนกันทั้ง
คืนทั้งวันก็ว่าได้ เนื่องจากญาติโยมมาอยู่รักษาอุโบสถตลอดคืนตลอดวัน นอกจากนี้
ยังมีพระสังฆาธิการชั้นเจ้าคณะจังหวัด รองจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองอำเภอ
เจ้าคณะตำบล รองตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และครูสอนพระปริยัติธรรม
จากจังหวัดต่าง ๆ เกือบทั่วประเทศไทย ได้พากันมารับการศึกษาอบรมภาคปริยัติ
ภาคปฏิบัติในวัดนี้เป็นจำนวนมาก แผนกนักธรรมก็มีสอนทุกชั้น แผนกบาลี
ก็มีสอนทุกชั้น

สรุปใจความว่า วัดมหาธาตุได้จัดการศึกษาทั้งคันถธุระวิปัสสนาธุระ
ตามรอยพระบาทยุคลของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อมีพุทธบริษัทมาศึกษาเล่าเรียน

มาประพฤติปฏิบัติมากจนเช่นนี้ บัจฉัย ๔ ก็ยิ่งจำเป็นต้องใช้เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว หรือเป็นทิวคณ เช่น ที่อยู่อาศัยเรียนธรรม ปฏิบัติธรรม ก็คับแคบเข้าของเก่าก็ชำรุดทรุดโทรมแตกสลายหักพังทำลายไป ต้องลงทุนซ่อมแซมบูรณะปฏิสังขรณ์อยู่เสมอ และของใหม่ก็ต้องสร้างเพิ่มขึ้นอีก เป็นตึก ๒ - ๓ - ๔ ชั้นตามปริมาณคน และบัจฉัยในการก่อสร้าง ดูแล รักษา ก็ต้องเป็นเงาตามตัว คือต้องเพิ่มขึ้นเป็นหลาย ๆ ล้านเช่นกัน

ดังนั้น องค์การทั้ง ๔ คือ องค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ จึงต้องตกเป็นภาระอันหนักแก่ท่านผู้เป็นเจ้าของอาวาส อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าพระภิกษุสามเณรไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีที่ศึกษาเล่าเรียน ก็เดือดร้อนเจ้าอาวาส ถ้าภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติย่อหย่อนบกพร่องต่อพระธรรมวินัย ก็เดือดร้อนเจ้าอาวาส เรื่องจีปาณะทั้งชนทั้งลอง ก็มารวมลงที่เจ้าอาวาสทั้งสิ้น เจ้าอาวาสจึงต้องเป็นผู้มีความอดทน มีความเป็นนักรบเสียสละ มีความหนักแน่นมั่นคง มีความขยันหมั่นเพียร ต้นตัวอยู่เสมอ เป็นคนใจกว้าง มีความเมตตาเอ็นดู โอบอ้อมอารีย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สัทธิวิหาริกอันเตวาสิก มีสติปัญญา ไม่เชื่อง่าย ไม่หุนหัน มีความเป็นธรรม ไม่ชอบคนประจบสอพลอ ไม่เห็นแก่พวกแก่คณะ ต้องยึดธรรมวินัยเป็นหลักการปกครอง จึงสามารถนำหมู่นำคณะไปสู่ความสามัคคี ความเจริญก้าวหน้าได้ดีเด่น เช่น สมเด็จพระวันรัต (เฮ็ง) เป็นตัวอย่าง ขอน้อมมีหลักฐานรับรองไว้ว่า

ขมา ชาคริยภูจันน์ สวิภาโค ทักษิณ
ฉหิ กุณเทสิ สมปนโน วิสุทฺโธ คณนายโก.

อันลักษณะของบุคคลผู้ที่จะนำหมู่นำคณะได้ดีเลิศประเสริฐสุดนั้น
ต้องทรงคุณธรรม ๖ ประการคือ

- ๑. ขมา เป็นผู้มีความอดทนดี
- ๒. ชากริย์ ตนนทวอยุ่เสมอ คือรู้ทันเหตุการณืต่าง ๆ ได้ดี
- ๓. อฏุจันั มีความขยันหมั่นเพียรลุกขนทำงานตามหน้าที่

ของตน

- ๔. สัวิภาโค เป็นคนใจกว้างโอบอ้อมอาริย์เออเพอเพอแผ่ดี
- ๕. ทยา เป็นผู้มีความเอนดูเมตตาปราณีแก่ผู้นอย แก่ผู้อยู่ได้

บังคับบัญชา

- ๖. อิกุขณา เป็นคนมีปัญญาดี คือมีปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาดี ได้แก่เป็นคนมีเหตุมีผล ไม่องงั่นคลอนแคลนง่าย ให้ความเป็นธรรมเสมอภาค ไม่ลำเอียง ไม่อคติ ยุติธรรม

เมอผู้นาเป็นผู้มลลกธรรมดงน ผูตามคอผู้นอย ผู้อยู่ได้บังคับบัญชา กตองเป็นผูตามดด้วย ลักษณะของผูตามทตนน ตองเป็นผูมคุณธรรมดงน คือ

- ๑. โสตา เป็นผูมเหตุ คือรับฟังคำสงของผูปกครองโดยเออเพอ และปฏิบัติตาม เป็นผูว่างาย สอนงาย

- ๒. หนตา ไม่ลู่อำนาจแกกิเลสตัณหา ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ ไม่เห็นแก่อามิส ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว ต้องเหลียวแลถึงประโยชน์ของส่วนรวมของหมู่ ของคณะให้มาก

- ๓. ขนตา เป็นผู้มีความอดทนดี คือ ทนลำบาก ทนกรากกร้า ทนเจ็บใจ

- ๔. กนตา เป็นผูเตรียมพร้อม คือผูปกครองจะใช้อะไรพร้อม เสมอที่จะรับสนองงานได้ตามสติกำลังของตน ๆ

- ๕. รกขิตา เป็นผูรักษาหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายมานั้นได้ดี คือ มีให้บกพร่อง

- ๖. กาลญญตา รู้จักกาลเทศะ คือรู้จักกาลเวลาสถานที่ ตำบลประเทศฯ

และ ๓. กตัญญูกตเวที เป็นคนกตัญญูกตเวที รุจกคุณผู้มคุณและตอบแทนคุณฯ

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณหลวงพ่อพระธรรมบัญญัติ เป็นพระเถระผู้มพรรษาอายุมากมีอายุ ๙๒ ปี กับ ๕ เดือน ๑๖ วัน มีพรรษาถึง ๗๑ พรรษาดังปรากฏอยู่ในชีวประวัติของท่านนั้นแล้ว เป็นพระมหาเถระผู้รัตตัญญูโดยแท้ มีประสบการณ์ผ่านมาหลายยุคหลายสมัย เป็นผู้คงแก่เรียน ท่านได้มีความเจริญรุ่งเรืองในทางพระพุทธศาสนาโดยลำดับๆ จนกระทั่งได้รับสถาปนาขึ้นเป็นชนหิรัณยบัฏ ที่ “พระธรรมบัญญัติ ศรีวิสุทธิคุณ วิบูลปริชาญาณนายก ตรีปิฎกคุณาลังการวิภูสิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี” ทั้งนี้เพราะท่านได้ดำรงตนอยู่ในคุณธรรมดังกล่าวมานั้นเป็นอย่างดี คือคุณธรรมที่เป็นเหตุให้ได้ยศ ๗ ประการ คุณธรรมของผู้นำหมู่ นำคณะ ๖ ประการ และคุณธรรมของผู้ตามอีก ๖ ประการ

สรุปความว่า ท่านเป็นผู้ทำได้ดี ถึงคราวเป็นผู้ตามก็ตามได้ดี เพราะท่านมีหลักธรรมประจำใจอันหนักแน่นมั่นคงดำรงอยู่ไม่เสื่อมคลาย ดังนั้น พระเดชพระคุณท่านหลวงพ่อก็จึงเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับๆ นับว่าเป็นตัวอย่างแก่นุชนและศิษยานุศิษย์ วิสสาสิกชนเป็นอย่างดีโดยแท้ ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ ควรแก่การเคารพสักการะบูชาเป็นอย่างยิ่ง

ในงานพระราชทานเพลิงศพนี้ ทางสำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระซึ่งได้ฟังพาดารมัทธรรมของหลวงพ่อกันโดยตลอด ได้รับแต่เมตตาธรรมจากท่านดุจพ่อกับลูก ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข มีแต่ความอบอุ่น มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองอยู่ภายใต้บารมัทธรรมของหลวงพ่อกัน ต่างก็พากันระลึกถึงพระคุณของท่านด้วยความจงรักภักดี ด้วยความกตัญญูกตเวทีอยู่เสมอมิได้ขาด เมื่อได้โอกาสในงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน จึงขอแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีดังกล่าวมานั้น ด้วยการพิมพ์หนังสือเรื่อง “ทาง ๓ สาย” นี้ เป็นธรรมบรรณาการน้อมอุทิศถวายส่วนกุศลอันเกิดจากธรรมทานนี้ แต่หลวงพ่อพระธรรมบัญญัติ สิ้นทวงมวล

หากหลวงพ่อสติย์อยู่ในสถานพินานแมนแดนสวรรค์ชั้นใด ๆ ก็ตาม ขอหลวงพ่
ได้โปรดอนุโมทนาสาธุการ ในกรรมทานส่วนน้อย ๆ ของลูกนด้วยเถิด ถ้าหลวง
พ่อยังไม่ทราบด้วยญาณวิธีอันใด **สพเพ เทวา นิเวทย์** ขอให้เทวดาทงหลายต่าง
โดยภูมเทวดา รุกขเทวดา อากาศเทวดา ตลอดจนท้าวสักกะเทวราชผู้เป็นใหญ่ใน
สวรรค์ของได้อนุโมทนาสาธุการในส่วนบุญส่วนกุศลนี้ แล้วของงได้นำเอาข่าว
สาสนนี้ไปบอกกล่าวป่าวร้องให้หลวงพ่ได้ทราบและได้อนุโมทนา ขอให้หลวงพ่
จงได้รับความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้น ๆ ด้วย เทอญ.

คณะศิษยานุศิษย์

สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระวัดมหาธาตุ

คณะ ๕ กรุงเทพมหานคร

กตธรรม

มาดีไปดี อยู่ดีกินดี

มา ให้ดีมีธรรมประจำจิต

ดี จะติดต่อตังเมื่อยังอยู่

ไป ให้ดีมีธรรมเข้าคำชู

ดี จะอยู่แบ่งภาคเมือจากเอย

อยู่ ที่ไหนอยู่ได้ให้เขารัก

ดี ประจักษ์ดีช่วยอำนาจผล

กิน อะไรให้รู้กินสิ้นกังวล

ดี เป็นผลดลสนองต่องใจเอย

พระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ์ กิตติสารโธ)

เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ชาตะ วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๑

มรณะ วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓

พระธรรมปัญญาบดี ศรีวิสุทธิคุณ วิบูลปรีชาญาณนายก
ตรีปิฎกคุณาลังการวิภูสิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
สถิต ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง

ประวัติ

พระธรรมปัญญาบดี ฉายา กิตติสาโร อายุ ๙๒ ปี ๕ เดือน ๑๖ วัน
พรรษา ๗๑ ปธ. ๕ น.ธ. เอก

เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

สถานะเดิม

ชื่อ สวัสดิ์ นามสกุล ดวงโต เกิด ๖^๓/_{๑๓} ค่ำ ปีมะแม วันที่ ๒๙
มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ บ้าน ตำบลบางเขน อำเภอบางเขน จังหวัดกรุงเทพมหานคร

อุปสมบท

วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
ตำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร

สมเด็จพระวันรัต ดิศ วัดมหาธาตุฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระ
พุทธาจารย์ เข้ม วัดพระเชตุพน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ สมัยเป็นพระเทพเมธี
พระประสิทธิ์ศีลคุณ พุฒ วัดมหาธาตุฯ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

วิทยฐานะ

น.ธ.ตรี พ.ศ. ๒๔๕๗ สำนักเรียนวัดมหาธาตุฯ

น.ธ.โท พ.ศ. สำนักเรียนวัดมหาธาตุฯ

น.ธ.เอก พ.ศ. สำนักเรียนวัดมหาธาตุฯ

ป.ธ. ๓ พ.ศ. ๒๔๕๕ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ

ป.ธ. ๔ พ.ศ. ๒๔๕๖ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ

ป.ธ. ๕ พ.ศ. ๒๔๕๙ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ

การปกครอง

พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นเจ้าคณะตำบลคลองสุวรรณาราม
อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี

พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ฯ

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นเจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ

พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะแขวงล่าง

พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นเจ้าคณะอำเภอยานนาวา

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ฯ

พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ฯ

หน้าที่พิเศษ

พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นกรรมการสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ

งานศึกษา

พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักเรียน
วัดมหาธาตุ ฯ

พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นครูใหญ่แผนกบาลี วิทยาลัย มหาธาตุวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม วัดวิเศษการ
อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี

พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม วัดสุวรรณาราม
อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี

- พ.ศ. ๒๔๖๑ เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม วัดดุสิตาราม
อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นกรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นกรรมการสอบธรรมสนามหลวง จังหวัดนคร-
ราชสีมา โดยพระกระแสน้ำส่งจากสมเด็จพระมหา
สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
- พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม วัดบพิตรพิมุข
- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดมหาธาตุ

๒๓๓ หน้าที่พิเศษ

- พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นกรรมการอุปถัมภ์สภามหาจุฬาลงกรณ์ราช-
วิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นสภานายกมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ใน
พระบรมราชูปถัมภ์

งานสาธารณูปการ

- พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นกรรมการสงฆ์จังหวัดพระนคร ฝ่ายสาธารณูป-
การจังหวัด

๒๓๔ หน้าที่พิเศษ

- พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นกรรมการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดมหาธาตุฯ
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมา ได้บูรณะปฏิสังขรณ์กุฏิ เสนาสนะและ
ถาวรวัตถุของวัดมหาธาตุ ดังนี้
๑. ซ่อมแซมเปลี่ยนข้อฟ้าใบระกา และมุงกระเบื้องหลังคาพระอุโบสถ
ใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๒. ทำฐานชุกกะชี — ฐานพระประธาน และปิดทององค์พระประธาน พระอุโบสถ พร้อมกับปิดทองพระอรหันต์ ๘ ทิศ ใหม่

๓. ปูหินอ่อนผนังภายในพระอุโบสถถึงขอบหน้าต่าง และปูหินอ่อน โคนเสาพระอุโบสถสูง ๑.๒๐ ม. ทั้งหมด

๔. ซ่อมแซมเปลี่ยนข้อฟ้าใบระกา และมุงกระเบื้องหลังคาพระวิหาร หลวงใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๕. ซ่อมแซมเปลี่ยนข้อฟ้าใบระกา และมุงกระเบื้องหลังคาพระมณฑปใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๖. ซ่อมปิดทององค์พระเจดีย์ศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และซ่อมติดกระจกปราสาทครอบองค์พระเจดีย์ พร้อมกับเขียนลายทองฝาเพดานพระมณฑปทั้งในและนอกทั้งหมด

๗. ซ่อมแซมระเบียงพระอุโบสถโดยรอบ และมุงกระเบื้องหลังคาใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๘. ซ่อมแซมเปลี่ยนข้อฟ้าใบระกา และมุงกระเบื้องหลังคาพระวิหารน้อย โป้หลังคาใหม่ เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๙. ซ่อมแซมโรงเรียนพระปริยัติธรรม (ร.ร. ธรรมมหาธาตุวิทยาลัย) และมุงกระเบื้องหลังคาใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๑๐. ซ่อมปิดทองพระพุทธรูปในพระมณฑป และรอบระเบียงพระอุโบสถ จำนวน ๘๗ องค์

๑๑. ซ่อมแซมกุฎี เสนาสนะสงฆ์ภายในวัด และมุงกระเบื้องดินเผาใหม่ จำนวน ๖๑ หลัง

๑๒. สร้างกุฎีคอนกรีต สำหรับอุบาสิกาและช้อยู่อาศัย จำนวน ๒ หลัง และสร้างวัจจกุฎี ๒ หลัง

๑๓. สร้างถนนคอนกรีต ภายในบริเวณวัด จำนวน ๘ สาย

๑๔. สร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มอีก ๑ หลัง เป็นคอนกรีต ๔ ชั้น กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๓๖ เมตร

๑๕. ซ่อมแซมเสนาสนะสงฆ์ภายในวัด คือคณะสลัก ๑ ทั้งหมด และ มุงกระเบื้องดินเผาใหม่จำนวน ๘ หลัง

พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นพระสมุห์ ฐานานุกรมในพระศรีวิสุทธิวงศ์ (เฮง)

พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นพระครูสมุห์ ฐานานุกรมในพระราชสุธี (เฮง)

พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นพระครูปลัด ฐานานุกรมในพระราชสุธี

พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นพระครูปลัดสุตวัณห์ ฐานานุกรมในพระธรรมไตร-

โลกาจารย์ (เฮง)

พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระญาณสมโพธิ

พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นพระราชาคณะเสมอตำแหน่งชั้นราช ในนามเดิม

พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพสุธี

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมรัตนการ

พ.ศ. ๒๕๑๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา เป็นพระราชา-
คณะชั้นหรือัญญู ที่ พระธรรมบัญญัติ

หน้าที่พิเศษ

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นพระอุปัชฌาย์วิสามัญ

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นสมาชิกสังฆสภา

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๑ วันที่ ๒๒ ธันวาคม เป็นประธานฝ่ายบรรพชิต วาง
ศิลาฤกษ์ พระบรมราชานุสาวรีย์ และเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระบรมราช-
เจ้า มหาสุรสิงหนาท ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม-
ราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์และทรงเททอง
หล่อพระบรมรูปฯ

พ.ศ. ๒๕๒๒ วันที่ ๓ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดงานพระบรมรูปสมเด็จพระบรมราชเจ้า มหา-
สุรสิงหนาท และทรงยกช่อฟ้าพระวิหารโพธิ์ลังกา

ได้ถึงมรณภาพเมื่อ วันจันทร์ที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๒๓ เวลา ๑๔.๕๐ น.
ณ โรงพยาบาลกลาง ด้วยโรคชรา

กำหนดพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ วันอังคารที่ ๑๖ กันยายน
๒๕๒๓ เวลา ๑๗.๓๐ น. ณ ตำหนักสมเด็จพระเจ้ามหาธาตุฯ คณะ ๑

อายุได้ ๙๒ ปี ๕ เดือน ๑๖ วัน

ทาง ๗ สาย

คำว่า “ทาง” แปลว่า ทำให้เตียน ทำให้สะอาดถ้าเป็นชื่อของกรรมะ
แปลว่า ธรรมะเป็นเครื่องดำเนินไปสู่พระนิพพาน, ธรรมะอันบุคคลผู้ต้องการ
พระนิพพานพึงแสวงหา, และแปลว่า ธรรมะที่เข้าถึงได้

ทางนั้น จำแนกออกเป็น ๒ คือ ปกติกุโค ๑ ปฏิปทามกุโค ๑

๑. ปกติกุโค ทางปกติ ได้แก่ ทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ
เป็นต้น สำหรับคนและสัตว์เดิน

๒. ปฏิปทามกุโค ทางปฏิบัติ ได้แก่ บุญบาปที่คนทำ สำหรับ กาย
วาจา ใจ เดิน

ทางปฏิบัตินั้น จำแนกเป็น ๗ สาย คือ-

๑. ทางไปนรก ได้แก่ โทสะ
๒. ทางไปเปรตและอสุรกาย ได้แก่ โลภะ
๓. ทางไปเดียรฉาน ได้แก่ โมหะ
๔. ทางไปมนุษย์ ได้แก่ ศีล ๕ และ กุศลกรรมบถ ๑๐
๕. ทางไปสวรรค์ ได้แก่มหากุศล ๘
๖. ทางไปพรหมโลก ได้แก่ สมถกรรมฐาน
๗. ทางไปนิพพาน ได้แก่ วิปัสสนากรรมฐาน

อธิบายทางสายที่ ๑

๑. นรก แปลว่า ประเทศที่ปราศจากความสุข มีแต่ความทุกข์ มีอยู่ ๔๕๗ ขุม ขุมใหญ่มี ๙ ขุม นับตั้งแต่สัญญาชีวนรก กภาพสุดตนรก เป็นต้น ไปจนถึงโลกันตนรก ถัดนรกใหญ่แต่ละขุมออกไปในทิศทั้ง ๔ แต่ละทิศ มีอุสุสฺสนรกทิศละ ๔ ขุม รวมเป็น ๑๒๘ ขุม ถัดอุสุสฺสนรกออกไปอีก มียมโลกิยนรกอยู่ ทิศละ ๑๐ ขุม รวมเป็น ๓๒๐ ขุม ส่วนขุมที่ลึกที่สุด ชื่อว่า โลกันตนรก อยู่ที่ สุดโลก รวมทั้งสิ้นเป็น ๔๕๗ ขุม ตั้งเรียงกันอยู่ใต้พื้นแผ่นดิน ซึ่งหนาได้ ๒๔๐,๐๐๐ โยชน์

เหตุที่นำไปตกนรก โดยส่วนมาก ได้แก่ โทสะ ดังมีหลักฐานรับรองไว้ว่า

โทเสน หิ จณฑชาติตาย โทสสทิสํ นิริยํ อุปปชฺชนติ.

ขอรับรองว่าเป็นจริงอย่างนั้น เพราะโทสะเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายจึงไปตกนรก ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกันกับโทสะ เพราะโทสะมีชาติหยาบคาย

ผู้พิสูจน์นรก - สวรรค์ได้

ผู้ที่จะพิสูจน์นรกสวรรค์ได้นั้น ต้องมีเครื่องมือคือ ปัญญา ปัญญานั้น มีอยู่ ๓ ประการ คือ สุตมยปัญญา ๑ จินตามยปัญญา ๑ ภวานามยปัญญา ๑

๑. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง การศึกษาเล่าเรียน การท่องจำ การอ่านตำรับตำราโดยทั่วไป ปัญญาชั้นนี้พิสูจน์นรกสวรรค์ไม่ได้

๒. จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด เช่น คิดทำรถยนต์ รถไฟ เครื่องบิน อาวุธยุทโธปกรณ์ อพอลโล่ จรวด เป็นต้น ปัญญาชั้นนี้พิสูจน์นรกสวรรค์ไม่ได้

ปัญญา ๒ ชั้นนี้ เป็นปัญญาหาข่าวกิน หาเงินหาทอง หาข่าวหาของ เพื่อมาบำบัดทุกข์บำรุงสุขของตัวครอบครัว ประเทศชาติ เป็นเหมือนดาบ ๒ คม ถ้าใช้ถูกก็ให้คุณ ถ้าใช้ผิดก็ให้โทษมากเช่น ระเบิดปรมาณูเพียงลูกเดียว สามารถ จะทำให้คนตายเป็นจำนวน ๖ - ๗ หมื่น เรียกว่า มีคุณอนันต์ มีโทษมหันต์

๓. **ภาวนามยปัญญา** ปัญญาเกิดจากการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน มีอยู่ ๑๖ ชั้น ชั้นที่ ๑๔ คือ มรรคญาณ ต้องปฏิบัติถึงชั้นนี้ จึงจะสามารถ พิสูจน์นรกสวรรค์ได้ เพราะกิเลสคือตัวมิจฉาทิฏฐิ ๔ ตัว ซึ่งเรียกว่า ทิฏฐิคติ สัมปยุตตจิต ๔ ขาดไปอย่างไม่มีวันจะกลับฟื้นคืนมาได้อีก คือเป็น สมุจเฉตปหาน ละได้โดยเด็ดขาด กับ วิจิกิจฉา ตัวที่พาให้สงสัยลังเลใจว่า นรกมีจริงไหม สวรรค์ มีจริงไหม ก็ได้ขาดไปพร้อมกัน เมื่อกิเลสทั้ง ๕ ตัวนี้ขาดไปจากชั้นธสันดานแล้ว จึงจะพิสูจน์ได้ และจึงจะหายสงสัย ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ที่ ๒๕ หน้าที่ ๒๑ พระพุทธองค์ได้ทรงตั้งปัญหาถามเองและตอบเองว่า

โก อิมํ ปจฺวี วิเจสฺสตี ยมโลกญฺจ อิมํ สเทวํกํ ดังนี้ เป็นต้น

ใจความว่า “ใครจะพิสูจน์แผ่นดินคืออัทธานันได้ใครจะพิสูจน์ยมโลก คืออบายภูมิทั้ง ๔ ได้ และใครจะพิสูจน์มนุษยโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลกได้ ดังนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงตอบเองว่า

เสโข ปจฺวี วิเจสฺสตี ยมโลกญฺจ อิมํ สเทวํกํ ดังนี้ เป็นต้น ความว่า

พระเสขบุคคล ๗ จำพวก นับตั้งแต่พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติ มรรคเป็นต้นไป จึงจะพิสูจน์อบายภูมิ ๔ มีนรกเป็นต้นได้ ดังนี้ พระอรรถกถาจารย์ผู้รู้พุทธาธิบายได้แก้ไว้ว่า

โสดาปัตติมคฺคญฺจ อาทิ กตฺวา ยาว อรหตฺตมคฺคญฺจา สตฺตวิโร เสโข. พระ เสขบุคคล ๗ จำพวก นับตั้งแต่พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรคเป็นต้นไป

จนกระทั่งถึงพระอรหันต์ผู้ตั้งอยู่ในอภิมรรคเป็นที่สุด จึงจะสามารถพิสูจน์
อบายภูมิ มนุสสภูมิ และเทวภูมิได้

คำว่า **โสดาปัตติมรรค** ก็ได้แก่ มรรคญาณ คือ ญาณที่ ๑๔ นั้นเอง
เมื่อนักปฏิบัติธรรมได้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ผ่านญาณที่ ๑ มาโดยลำดับๆ
จนกระทั่งถึงญาณที่ ๑๔ นี้ จึงจะมีความสามารถคือมีปัญญาพิสูจน์นรกสวรรค์
มรรคผลนิพพานได้ โดยจะไม่มี ความสงสัยเลยแม้แต่น้อย

๓. เปรต ได้แก่ผู้ที่ตายไปแล้ว ไปเกิดในอบายภูมิที่ ๒ คือ ภูมิ
ของเปรต เปรตนั้นมี ๑๒ จำพวกมีต้นหาชิตาเปรต พรตตูปชีวีเปรต เป็นต้น
บางจำพวกปากเท่ารูเข็มก็มี บางจำพวกมือเท่าใบตาลก็มี บางจำพวกถูกไฟเผาอยู่
เป็นนิจก็มี บางจำพวกมีไฟพุ่งออกจากปากก็มี บางจำพวกอาศัยทานที่บุคคลอื่น
อุทิศให้ก็มี เปรตนั้นชาวบ้านทั้งหลายชอบนิยมเรียกกันว่า “ผีหลอก”

อสุรกาย มีร่างกายใหญ่โตกว่าเปรต แต่เป็นพันธุ์เดียวกัน เช่น หมา
ไทยกับหมาฝรั่งต่างก็เป็นหมาเหมือนกันแต่ตัวโตกว่ากันเท่านั้น ชอบอยู่ในที่
เยือกเย็น เช่น ภูเขา บ้ำไม้ ดงดิบ ดงทึบ ทะเลสาบ เป็นต้น

เหตุที่นำไปเกิดเป็นเปรต - อสุรกาย โดยมากได้แก่โลภะหรือตัณหา
ดังมีหลักฐานจากอภิมรรคภาวภูมิสาลินีรรับรองไว้ว่า

เยภุเยน ทิ สตตะตา ตณฺหาเย เปตฺตวิสัย อุปฺปชฺชนติ.

จริงอยู่ โดยส่วนมาก สัตว์ทั้งหลายตายไปเกิดเป็นเปรตและอสุรกาย
ก็เพราะโลภตัณหา

ตัวอย่างในอดีต เช่น เปรตญาติของพระเจ้าพิมพิสาร โลกิณของที่
จะนำไปถวายพระ ตายแล้วได้ไปเกิดเป็นเปรต พวกนั้นทนทุกข์ทรมานอยู่ตงนาน
จึงจะได้รับส่วนบุญจากพระเจ้าพิมพิสารในศาสนาของพระพุทธเจ้าของเราเอง

ตัวอย่างในปัจจุบัน มีตระกูลหนึ่งอยู่ในภาคอีสานมีบุตร ๑๐ คน เดียววัน
บุตรเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ทุกคน พ่อกับลูกเขยกำลังพากันสร้างบ้านอยู่ ๒ หลัง
หลังที่ ๑ เสร็จไปแล้ว หลังที่ ๒ มุงหลังคาแล้ว กำลังเริ่มปูกระดาน บังเอิญทาน
ผลสะคร้อในตอนเที่ยง ทำให้ท้องร่วง ถ่ายไม่หยุดภายใน ๓ วันก็ตาย พอตาย
แล้วปรากฏว่ามาหลอกลูกหลานต่าง ๆ นานา เช่น ทังของลงมาจากขอบ้าน มีเสียง
ดังกังดัง ๆ เหมือนกับเสียงคนทังของลงมาจริง ๆ แต่ดูแล้วของไม่มี ลูกเขยเป็นคน
ค้าขาย ไปซื้อหนังวัวมาตากไว้ข้างข้างเวลากลางคืนเดือนหงาย ๆ เสียงพับหนังดัง
เหมือนกันกับเสียงคนพับ หมาเห่าทังคืน เห่าอย่างโหยหวน ทำให้ชนลุกชู่ไป
ทังตัว ขอนกเป็นตัวอย่างชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งแล้วว่า ตายด้วยความ
ห้วงบ้าน ห้วงลูก ห้วงหลานจึงนำพาให้มาเกิดเป็นเปรตหรืออสุรกาย

ตัวอย่างที่ ๒ ในปัจจุบัน ท่านผู้หนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ อยู่ในกรุงเทพ
มหานครนี้เอง มีใจเลื่อมใสอยากจะเข้าปฏิบัติวิปัสสนา แต่บังเอิญมาล้มเจ็บลง
เสียก่อนก่อนจะตายใจก็ห้วงบ้าน ห้วงลูก ห้วงหลาน และห้วงทรัพย์สมบัติ เพราะ
ยังไม่ได้จัดการทำพินัยกรรมแบ่งให้ลูกให้หลาน ครั้นตายแล้ว ได้มาหลอกลูก ๆ
หลาน ๆ นานาประการ เช่น แสดงให้เห็นเป็นรูปร่างจริง ๆ บ้าง แหกมานอก
มาบ้าง เอามือมาลูบศีรษะบ้าง เดินวนอยู่รอบมุ้งตลอดคืนบ้าง ตัวอย่างนี้ก็พอจะ
ให้เห็นอีกข้อหนึ่งว่า เพราะโลภะคือความห้วงสมบัติเป็นต้นเหตุ เวลาตายจึงได้มา
เกิดเป็นเปรตมาหลอกลูกหลาน

สัตว์เดรัจฉาน มีมากเช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หมู หมา เป็ด ไก่ นก
หนู กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น โดยส่วนมาก โมหะคือความหลงเป็นผู้นำไปเกิด
ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ในอัฐสุตตปิฎก รับรองไว้ว่า

โมเหณ ทิ นิจจํ สมมุพทํ ตีรจฺฉานโยนิ อูปปชฺชนติ

จริงอยู่ สัตว์ทั้งหลายตายไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมีความลุ่มหลง
อยู่เป็นนิจ ก็เพราะโมหะเป็นตัวการนำไปดังนี้

ตัวอย่างในอดีต เช่น นายโกตุหลิกะ เดินทางมาแต่ไกล มีความ
ลำบากและเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเป็นกำลังพร้อมทั้งหิวอาหารในการเดินทางไกล
กันดารด้วย ครั้นมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งในวันนั้น มีการทำขวัญแม่โคนมของ
นายโคบาล ในเรือนของนายโคบาล พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งมาฉนั้นเป็นนิตย
ในวันนั้น เมื่อนายโคบาลนิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าฉนั้นเสร็จแล้ว จึงได้ทำการ
มงคล ข้าวปายาสเขาจัดแจงไว้เป็นอย่างดี เมื่อนายโคบาลเห็นสองสามภรรยาฉนั้น
มา จึงทำความสงเคราะห์ โดยสั่งให้ ข้าวปายาสกับเนยใสเป็นอย่างดี

ภรรยาจึงกล่าวกะสามว่า เมื่อผมชีวิตอยู่ น้องก็ขอชีวิตอยู่ ผมต้อง
พร่องมานานแล้ว ขอพึงรับทานตามความต้องการเถิด นางจึงวางข้าวปายาสไว้
เบื้องหน้าของสามพร้อมด้วยสัปปี ส่วนนางก็บริโภคน้ำสัปปีเหลวแต่น้อยหนึ่งเท่านั้น
ส่วนนายโกตุหลิกะบริโภคน้ำไป เพราะหิวมาตั้ง ๗-๘ วัน นายโคบาล ครั้น
ให้ข้าวปายาสแก่ ๒ คู่เมียแล้ว ตนเองจึงเริ่มจะบริโภคน้ำ นายโกตุหลิกะนั่งแลดู
เขาอยู่ เห็นก่อนข้าวปายาสที่นายโคบาลปั้นให้แก่นางสุนัข ซึ่งนอนอยู่ใต้ตั่ง
จึงคิดว่า นางสุนัขตัวนี้ มีบุญ จึงได้โภชนะ เห็นปานนี้เนื่องนิตย ตกกลางคืน
นายโกตุหลิกะนั้น ไม่สามารถจะยั้งข้าวปายาสให้ย่อยได้ จึงทำกาลละคือตาย แล้ว
ได้ไปบังเกิดในท้องแห่งนางสุนัขตัวนั้น เมื่อภรรยาเขาเผาศพสามแล้ว ก็ได้ทำ
การรับจ้างอยู่ในบ้านนั่นเอง ได้ข่าวสารมาทะนานหนึ่ง หุงใส่บาตรถวายพระ-
ปัจเจกพุทธเจ้าแล้วอุทิศส่วนบุญให้สามว่า “*ภนเต ทาสสุ वो ปาปณาตี*” ท่าน
เจ้าข้า ขอกุศลผลบุญฉนั้น จงถึงแก่ทาสของท่านเถิด ดังนี้ นางคิดว่า พระผู้เป็น
เจ้ามาทนมเป็นประจำ ไทยธรรมของเราจะมีหรือไม่มีก็ช่างเถิด เราให้ท่านอยู่
ทำความขวนขวายอยู่ ยังใจให้เลื่อมใสอยู่ทุก ๆ วัน จักได้บุญมาก จึงได้ทำการ
รับจ้างอยู่ในบ้านนั่นเอง

เรื่อง สุนัขใจบุญ สร้างมหากุศล ตายได้ไปเกิดในสวรรค์

ภายใน ๖ - ๗ เดือน นางสุนัขตัวนั้นก็คลอดลูกออกมาตัวหนึ่ง นายโคบาลได้ให้น้ำนมของแม่โคนมตัวหนึ่งแก่ลูกสุนัขนั้น ไม่นานเท่าไรนัก ลูกสุนัขตัวนั้นก็เติบโตใหญ่ เมื่อพระบิณฑุกพุทธเจ้ามาฉันท่านก็ให้ก้อนข้าวแก่ลูกสุนัขตัวนั้นทุก ๆ วัน เพราะได้อาศัยก้อนข้าวของท่าน ลูกสุนัขตัวนั้น จึงได้มีความรักใคร่ในท่านมาก เมื่อนายโคบาลไปสู่ที่บำรุงของพระบิณฑุกพุทธเจ้าวันละ ๒ เวลา ก็ได้พาสุนัขตัวนั้นไปด้วยทุกครั้ง เวลาเดินทางผ่านป่าก็เอาไม้ตีพุ่มไม้และพื้นดินในที่ซึ่งมีนอราลัยในระหว่างทาง ส่งเสียงว่า “สฺ สฺ สฺ” ๓ ครั้ง เพื่อยังนอราลัยให้หนีไป วันหนึ่ง นายโคบาลได้กล่าวกะพระบิณฑุกพุทธเจ้าว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้าเมื่อใดผมไม่มีเวลาวาง เมื่อนั้นผมจะส่งสุนัขตัวนั้นมา วันไหนไม่มีเวลาวาง เขาก็ส่งสุนัขตัวนั้นไปว่า “พ่อจงไปจงนำพระผู้เป็นเจ้ามา ด้วยคำเพียงเท่านั้น สุนัขนั้นก็วิ่งไปถึงที่ซึ่งนายตีพุ่มไม้และพื้นดิน ก็เห่าชน ๓ ครั้ง แล้วก็ไปจนถึงที่อยู่ของพระบิณฑุกพุทธเจ้า เข้าไปยังบรรณศาลา นั่งอยู่แล้ว ถึงประตูบรรณศาลา จึงเห่าชน ๓ ครั้ง เพื่อให้ท่านรู้ว่า ตนมาแล้ว จึงได้นอนหมอบอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง เมื่อพระบิณฑุกพุทธเจ้าได้ออกเดินทางไป สุนัขก็เดินเหินไปข้างหน้า ๆ เมื่อจะทดลองสุนัข ท่านจึงทำที่เบ้นหลงทาง เดินไปทางอื่นเสีย สุนัขจึงรีบไปยืนเห่าขวางหน้าของท่านไว้ แล้วนำท่านกลับมาทางเดิมอีก

ต่อมาวันหนึ่ง ท่านเดินไปสู่ทางอื่น ถึงแม้ว่าสุนัขนั้นจะไปยืนขวางอยู่ข้างหน้าก็ไม่กลับ เอาเท้ากระตุ้นสุนัขแล้วก็เดินไป สุนัขรู้ว่าท่านจะไม่กลับ จึงรีบไปคาบชายผ้ามาส่งมา นำท่านมาสู่ทางที่ตนประสงค้อีก สุนัขนั้นได้ยังความรักอันมีกำลังให้เกิดขึ้นแล้วในพระบิณฑุกพุทธเจ้านั้น ด้วยประการอย่างนี้

ต่อมา จีวรของท่านเก่าแล้ว นายโคบาลจึงได้ถวายผ้าสำหรับทำจีวรแก่ท่าน ท่านจึงได้อำลาโยมไปสู่สถานที่สบายแล้วจักทำจีวร สุนัขได้ยินฟังคำ

ของคนทั้ง ๒ นอนอยู่เหมือนกัน ท่านได้เหาะขึ้นสู่เวหาส บ่ายหน้าต่อเขาคันธมาน์
สุนัขแลดูท่านผู้กำลังเหาะไปทางอากาศ ยืนเห่ายืนหอนอยู่ เมื่อท่านลับสายตาไป
หทัยก็แตกทำลายลงคอตายอยู่ ณ ที่นั้นนั่นเอง

สุนัขสร้างมหากุศลได้ ไปเกิดเป็นโสมสกเทพบุตร ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ชอวาสตวตฺรจฺฉานทงหลายนน เป็นสัตว์ทมิชาติชอตรง ไม่คดโกง
ส่วนมนุษย์นั้น ใจคิดไปอย่าง ปากพูดไปอย่าง ไม่ตรงกัน เพราะเหตุนี้แล
นายเปสสะ ผู้เป็นบุตรของนายควาญช้างจึงได้กล่าวไว้ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตร-
ปิฎกเล่มที่ ๑๓ หน้าที ๔ ว่า

“คทณฺญเหตํ ภนฺเต ยทํ มนุสฺสา อุตฺตานกณฺญเหตํ ภนฺเต ยทํ ปสโว”

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แท้จริง ชั้นบุญจากค่อมมนุษย์น รกชฎีฯ ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ แท้จริง ชั้นบุญจาก คอ สัตว์ของเลี้ยงนตน ดังนี้

สุนัขนั้น ตายแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ได้สวยสมบัติใหญ่
ก็เพราะเป็นสัตว์มีความเห็นอันตรงและไม่คดโกงด้วยประการฉะนี้

ท่านสาธุชนผู้ใจบุญทั้งหลาย ถ้าเราไปตกนรกก็ดีไปเกิดเป็นเปรตและ
อสุรกายก็ดี ไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ดี เราไม่มีโอกาสที่จะสร้างความคิดเช่นกับ
มนุษย์ จะไปรักษาศีลจะไปถวายทานจะไปไหว้พระสวดมนต์ จะไปเจริญสมถกรรม-
ฐานและวิปัสสนากรรมฐานก็ไม่ได้เพราะกรรมหนัก กรรมมีกำลังแรงปิดบังไว้
จึงเป็นเหตุให้สรรพสัตว์พากันวนเวียนอยู่ในห้วงแห่งกิเลสและกองทุกข์อย่างน่า
สะพึงกลัวมาก เพราะฉะนั้น ขอมวลพุทธบริษัทจงพากันทำบุญให้มาก ๆ เกิดใน
เมื่อเรามีโอกาส จะได้ไม่พลาดทำเสียที่ไปเกิดในทุกข์ เราจะได้เป็นผู้มีโชคดีไป
บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ อันปราศจากทุกข์ภัยต่าง ๆ เริ่มตั้งต้นชีวิตตั้งแต่บัดนี้
เป็นต้นไปเถิด เพราะยังไม่สาย ยังมีโอกาสปิดประตูอบายได้อยู่ จะไม่ได้เกิด
เสียใจในภายหลัง และจะไม่ได้ถึงบางอ้อ เพราะไม่กี่ปี่เราก็จะพากันกลับบ้านเก่า

อยู่ และขณะนั้นบางคนก็เป็นจุดต้นไม้ใกล้ฝั่งอยู่แล้ว รอคอยลมคือความตายอยู่ทุก
คืนทุกวันเท่านั้น ระเบิดระเบิดพายุเกิด ตะวันจะส่าย ตลาดจะวาย สายบัวจะเน่า
สมเด็จพระเอกได้ทรงแนะนำพร้าสอนไว้แล้วซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่
๒๕ หน้าที่ ๓๘๙ ว่า

อุฎฺฐหถ นิสิตถ โภ อตฺถโต สฺปิเตน โว

อตุรานิ หิ กา วิทฺธา สลฺลวิทฺธานรฺูปตํ

อุฎฺฐหถ นิสิตถ ทพฺหํ สิกฺขถ สนฺตียา.

เชิญท่านทั้งหลายลุกขึ้นเถิด เชิญท่านทั้งหลายนั่งเถิดท่านจะม้วนนอนฝันเอา
ประโยชน์อะไร ในเมื่อชาวโลกทั้งหลาย กำลังถูกลกศร คือความยากจนชั่วร้าย
เสียบแทงปืนป่อยู่นะนี้ เชิญท่านทั้งหลายลุกขึ้นเถิดเชิญท่านทั้งหลายนั่งเถิด
ท่านจะม้วนนอนหลับทับสิทธิ์อยู่ทำไมเล่า ท่านทั้งหลายจงรีบลงมือศึกษา
ปฏิบัติเพื่อสันติสุขเสียเดี๋ยวนี้เถิด ดังนี้

๔. คำว่า “มนุษย์” ตามความหมายทางภาษาบาลีมีได้หลายนัย เช่น
ผู้มีใจสูง, ผู้รูสิ่งที่ประโยชน์และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์, ผู้เป็นเหล่ากอของ
ผู้, ผู้ที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็เพราะได้อาศัยกรรมของมนุษย์ ได้แก่ศีล ๕
และกุศลกรรมบถ ๑๐ ศีล ๕ และกุศลกรรมบถนั้นแหละเป็นคุณธรรมที่จะเสกสรร
ปั้นปรุงให้เป็นคน ถ้าใครขาดกรรมทั้ง ๒ หมวดนี้ ก็จัดว่าเป็นคนไม่เต็มคน
เหตุดังนั้นท่านจึงแบ่งมนุษย์ออกเป็น ๕ จำพวกคือ

๑. มนุสฺสเนเรยฺ โภ มนุษย์สัตว์นรก
๒. มนุสฺสเป โโต มนุษย์เปรต
๓. มนุสฺสติรจฺฉานิน มนุษย์สัตว์ดิรัจฉาน
๔. มนุสฺสภูโต มนุษย์แท้ ๆ
๕. มนุสฺสเทโว มนุษย์เทวดา

๑. **มनुสฺสเนรยโก** มนุษย์สัตว์นรก ได้แก่มนุษย์ผู้ดูร้ายหยาบคาย เทียวมาสัตว์ตตชีวิตเขา เทียวจเทียวปล้นเอาทรัพย์สมบัติของผู้อื่นมาเป็นของตน ด้วยอาการทารุณดูร้าย เช่น ฆ่าเจ้าทรัพย์ตายบ้าง ทูบตีจนบาดเจ็บสาหัสบ้าง ข่มขืนแล้วฆ่าบ้าง เบียดเบียนผู้อื่น สัตว์อนธรมานผู้อื่น สัตว์อื่น โดยอาการทารุณดูร้ายหยาบคายนานาประการ รวมความว่าเป็นคนไร้ศีลธรรม ไม่มีมนุษยธรรม คือศีล ๕ ประจำตัวเลย เป็นมิจฉาทิฏฐิ ท่านจึงได้ขนานนามว่า **มनुสฺสเนรยโก** แปลว่า มนุษย์สัตว์นรก คือเป็นมนุษย์แต่ชื่อ ส่วนความประพฤติทางกาย วาจา ใจ นั้นเลวทรามต่ำช้า ดูร้ายหยาบคายเหมือนกับสัตว์นรกฉะนั้น

๒. **มनुสฺสเปโต** มนุษย์เปรต ได้แก่มนุษย์ผู้มากไปด้วยความโลภ มากไปด้วยตัณหา ชอบลักเล็กขโมยน้อย โลกเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน แย่งชิง วิวิงราว เป็นต้น แม้พวกที่เทียวขอทานมีบาดแผลเกราะกรังก็สงเคราะห์เข้าไป ประเภทนี้ด้วย

๓. **มनुสฺสติรจฺฉานโน** มนุษย์สัตว์ดิรัจฉาน ได้แก่มนุษย์ที่ขวางศีล ขวางธรรม มีโมหะคือความหลงมาก ไม่รู้จักบาป ไม่รู้จักบุญ ไม่รู้จักคุณ ไม่รู้จักโทษ ไม่รู้จักประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ไม่รู้จักคุณของผู้มีคุณ เช่น บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ เป็นต้น เป็นมนุษย์ผู้ไร้ศีลธรรม ตมเหล่าเมาสุรา สูบฝิ่น กินกัญชา ทำอะไรทางกาย วาจา ใจ ก็ขวางๆ ผิดทำนองครองธรรม ท่านจึงได้ขนานนามว่า **มनुสฺสติรจฺฉานโน** แปลว่า มนุษย์สัตว์ดิรัจฉาน ดิรัจฉาน ท่านแปลว่า ผู้ไปขวาง คือเดินทอดตัว ไม่ได้เดินตั้งตัวเหมือนคน คนดิรัจฉานก็ฉนั้นนั่น ทำอะไรก็ขวางธรรมขวางวินัย คือผิดศีลธรรมอยู่เสมอๆ

๔. **มनुสฺสภูโต** มนุษย์แท้ๆ คือเป็นคนเต็มคนได้แก่บุคคลผู้เกิดมาเป็นคนแล้ว ได้รักษาศีล ๕ มั่นเป็นนิตย มีได้ขาดมิได้ประมาทต่อศีล เพราะถือว่า เป็นมนุษยธรรม คือเป็นธรรมประจำมนุษย์ ธรรมที่ทำให้เป็นคน แต่

มิได้บำเพ็ญกุศลจรรยาอย่างอื่นอีก เช่น ไม่ได้ให้ทาน ไม่ได้ฟังธรรม เป็นต้น
มนุษย์อย่างนี้ท่านขนานนามว่า **มนุสฺสกุโธ** แปลว่า มนุษย์แท้ ๆ คือเป็นคนเต็มคน
เพราะมีคุณธรรมของคนคือศีล ศีลท่านแปลว่า เคียร คือหัว ถ้าคนขาดศีล ก็คือ
คนหัวขาดนั่นเอง เพราะขาดจากคุณธรรมของความเป็นคน

๕. มนุสฺสเทโว มนุษย์เทวดา ได้แก่มนุษย์ผู้มศีล ๕ มันเป็นนิตย
แล้วยังได้พยายามบำเพ็ญกุศลเพิ่มพูนบารมีอยู่เรื่อยๆ เช่น ให้ทาน ฟังธรรม
เรียนธรรมปฏิบัติธรรม ไหว้พระ สวดมนต์ มีหิริ คือความละอายบาป มีโอต-
ตปปะ คือความสะดุ้งกลัวต่อผลแห่งบาปอยู่เสมอเรียกว่า เป็นผู้มีใจสูงดูจเทวดา
เพราะประกอบด้วยเทวธรรม ๗ ประการ คือ :-

๑. บำรุงเลี้ยงมารดาบิดา
๒. ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อบุคคลผู้เจริญในตระกูล
๓. พุดจาไพเราะเสนาะหู อ่อนหวาน นุ่มนวล
๔. ละความส่อเสียด
๕. ละความตระหนี่เหนียวแน่น
๖. รักษาคำสัตย์
๗. ไม่โกรธ

มนุษย์ผู้มศีลสมบัติเช่นนี้ ท่านขนานนามว่า **มนุสฺสเทโว** แปลว่า
มนุษย์เทวดา

เท่าที่แสดงมานี้ ก็พอชี้ให้เห็นได้เด่นชัดแล้วว่า ศีลธรรมท่านนี้เป็น
เครื่องวัดบุคคล เป็นเครื่องแบ่งแยกบุคคลให้มีประเภทต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
ข้างต้นนั้น ถ้าผู้ใดไร้ศีลธรรม ผู้นั้นก็ชื่อว่าเป็นคนไม่เต็มคนบ้าง เป็นคนเปรี๊ต
บ้าง เป็นคนอสุรกายบ้าง เป็นคนนรกบ้าง เป็นคนดิรัจฉานบ้าง ถ้าผู้ใดมีศีล

ธรรม มีกัลยาณธรรม มีวิมุตติธรรมอันดีงาม ผู้นั้นก็ชื่อว่า เป็นคนเต็มคน เป็นคนแท้ ๆ และเป็นคนเทวดา

เพราะฉะนั้นทางไปมนุษยจึงได้แก่ศีล ๕ ซึ่งเป็นมนุษยธรรม คือธรรมประจำมนุษย์ ในพระบาลีท่านเรียกว่า *อริยธรรม* เช่น คำว่า “*อริยธมฺเม จิโต นโร*” นรชนผู้ตั้งอยู่ในอริยธรรม ได้แก่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีล ๕ ดังนี้.

๕. ทางไปสวรรค์ ได้แก่มหากุศล ๘ ๆ

คำว่า “*สวรรค์*” นี้ ตามรูปศัพท์ภาษาบาลี แปลว่า เลิศด้วยดีก็ได้ แปลว่า มีอารมณ์ดีงามก็ได้ แปลว่า อันสรรพสัตว์พึงถึงด้วยกรรมอันดีงามก็ได้ และแปลว่า เป็นที่ซึ่งอยู่ติดอยู่แห่งสัตว์ทั้งหลายก็ได้

สรุปความว่า สวรรค์ ได้แก่โลกเป็นที่อยู่ของเทวดา มีแต่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอันดีงาม คือ เป็นของทิพย์ ดีเลิศประเสริฐกว่าเมืองมนุษย์หลายเท่า ในกามาวจรมีอยู่ ๖ ชั้น คือ

๑. สวรรค์ชั้นจาตุมหาราช

๒. สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๓. สวรรค์ชั้นยามา

๔. สวรรค์ชั้นดุสิต

๕. สวรรค์ชั้นนิมมานรดี

๖. สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี

สวรรค์ทั้ง ๖ ชั้นนี้ ตั้งอยู่ถัดกันไปตามลำดับ ที่แสดงมานี้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ หน้าที่ ๕๓๑

ระยะทางไปสวรรค์

ระยะทางไปสวรรค์นี้ ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์โลกทิปสารว่า

เมืองอสูร ^๕ อสุรปุโรโต ^๕ หิ ยาว ^๕ มนุสสุภูมิโต ^๕ จตุราสีติโยชนสหสฺसानิ ^๕ โหนติ. ^๕ ตั้งแต่
ถึงเมืองมนุษย์ ๘๔๐๐๐ โยชน์

แต่มนุษย์ ^๕ มนุสสุภูมิโต ^๕ ยาว ^๕ จาตุมมหาราชิกา ^๕ เทวจตุตาพีส ^๕ โยชนสหสฺसानิ. ^๕ ตั้ง
ถึงชั้นจาตุมฯ ๔๒๐๐๐ โยชน์

ก็ ๔๒๐๐๐ โยชน์เท่ากัน ^๕ ตตา ^๕ จาตุมมหาราชิกโต ^๕ ยาว ^๕ ดาวตีสสา. ^๕ ตั้งแต่ชั้นจาตุมฯ ^๕ ถึงชั้นดาวดึงส์

โยชน์ ^๕ อิติ ^๕ อสุรปุโรโต ^๕ ยาว ^๕ ดาวตีสปุรา ^๕ โยชนานัน ^๕ เอกลกขั ^๕ ฉนหุต ^๕ อฏฺฐิสหสฺสญจ. ^๕
โดยเหตุนี้ ^๕ ตั้งแต่เมืองอสูร ^๕ ถึงเมืองดาวดึงส์ ^๕ จึงเป็นระยะทาง ๑๖๘๐๐๐

โยชน์ ^๕ ปจวิตลโต ^๕ ยาว ^๕ ดาวตีสสา ^๕ ปน ^๕ จตุราสีติ ^๕ โยชนสหสฺसानิ. ^๕
ถ้าจะคิดแต่พื้นดินขึ้นไป ^๕ ถึงชั้นดาวดึงส์เป็นระยะทางตั้ง ๘๔๐๐๐

โยชน์ ^๕ ดาวตีสโต ^๕ ยาว ^๕ ยามา ^๕ โยชนานัน ^๕ จตุลกขั ^๕ ดินหุต ^๕ จตุสหสฺส ^๕ จตุสตญจ. ^๕
ตั้งแต่ชั้นดาวดึงส์ ^๕ ถึงชั้นยามาเป็นระยะทางตั้ง ๔๓๔๐๐๐ โยชน์

^๕ ตทา ^๕ ยามโต ^๕ ยาว ^๕ ตุสิตา ^๕ สตฺตลกขั ^๕ จตุราสีติสหสฺส ^๕ อฏฺฐิสตญจ. ^๕
ตั้งแต่ชั้นยามา ^๕ ถึงชั้นดุสิต ^๕ เป็นระยะทางตั้ง ๗๔๔๘๐๐๐ โยชน์

^๕ ตุสิตโต ^๕ ยาว ^๕ นิมมานรติโต ^๕ เอกาทสลกขานิ ^๕ ดินหุต ^๕ ปญจสหสฺส ^๕ ทฺวิสญจ. ^๕
ตั้งแต่ชั้นดุสิต ^๕ ถึงชั้นนิมมานรติ ^๕ เป็นระยะทางไกลตั้ง ๑๑๓๕๒๐๐

โยชน์ ^๕ นิมมานรติโต ^๕ ยาว ^๕ วสวตฺติโต ^๕ จุทฺทสลกขานิ ^๕ อฏฺฐิ ^๕ นหุตานิ ^๕ ปญจสหสฺส ^๕
นสตญจ.

ตั้งแต่ชั้นนิมมานรตถึงชั้นปรินิมิตวสวัตติเป็นระยะทางตั้ง ๑๔๘๕๖๐๐

โยชน์

วสวัตติโต ยาว ปฐมภูมณภูมิโต อฏฐารสลกขณานิ ดินหุตม์ ฉสทสสณฺจ.

ตั้งแต่ชั้นปรินิมิตวสวัตติ ถึงชั้นปฐมภูมณ คือถึงชั้นพรหมปารีสัชชา
เป็นระยะทาง ๑๘๓๖๐๐๐ โยชน์

มหากุศล ๘ นำสรรพสัตว์ไปเกิดในสวรรค์ ๖ ชั้น ชั้นใดชั้นหนึ่ง มหา
แปลว่า มาก กุศล แปลว่า บุญ ต่อกันเข้าเป็นมหากุศล แปลว่า บุญหลายอย่าง
เช่น ให้ทาน ฟังธรรม เวียนธรรม เจริญกรรมฐาน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สร้าง
โบสถ์สร้างวิหาร สร้างศาลาการเปรียญ สร้างพระพุทธรูป สร้างโต๊ะหมู่บูชา
สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล สร้างกุฏิ ขุดบ่อน้ำ ตักบาตร บูชาด้วยดอกไม้
รูปเทียนของหอม เครื่องอาภรณ์ และบูชาด้วยปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต
เสนาสนะ ยาแก้โรคเป็นต้น จนไม่สามารถจะนับได้ เรียกมหากุศลทั้งนั้น

มหากุศลมี ๘ ประการ คือ

๑. โสมนสฺสทคตฺ ฅาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ. เวลาทำบุญมีความดีใจ
ปรารถนานิพพาน ทำบุญเอง

๒. โสมนสฺสทคตฺ ฅาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ. เวลาทำบุญมีความ
ดีใจ ปรารถนานิพพาน มีผู้ชักชวนจึงทำบุญ

๓. อุกฺเขขาสทคตฺ ฅาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ. เวลาทำบุญมีใจ
เฉยๆ ปรารถนานิพพาน ทำบุญเอง

๔. อุกฺเขขาสทคตฺ ฅาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ. เวลาทำบุญมีใจ
เฉยๆ ปรารถนานิพพาน มีผู้ชักชวนจึงทำบุญ

๕. โสมนสฺสทคตํ ภาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ. เวลาทำบุญ มีความ
ดีใจ ไม่ได้ปรารณานิพพาน ทำบุญเอง

๖. โสมนสฺสทคตํ ภาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ. เวลาทำบุญมีความ
ดีใจ ไม่ได้ปรารณานิพพาน มีผู้ชักชวนจึงทำบุญ

๗. อุกฺเขททคตํ ภาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ. เวลาทำบุญ มีใจ
เฉยๆ ไม่ปรารณานิพพาน ทำบุญเอง

๘. อุกฺเขททคตํ ภาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ. เวลาทำบุญ มีใจ
เฉยๆ ไม่ปรารณานิพพาน มีผู้ชักชวนจึงทำบุญ

อธิบาย

๑. เวลาทำบุญ มีความดีใจ ปรารถนาให้ได้มรรคผลนิพพาน คิด
ทำบุญเอง ไม่มีใครมาชักชวนให้ทำ ผู้ที่ทำบุญเช่นนั้น ได้ผลดีมาก คือผลบุญนั้น
สามารถจะนำไปเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ นำไปเกิดเป็นเทวดาก็ได้ ถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์
จะมั่งคั่งสมบูรณ์ ร่ำรวย ไม่อดไม่ยาก ไม่ทุกข์ ไม่ยาก และมีปัญญามาก หาก
ออกเจริญสมถกรรมฐาน ก็จะได้บรรลุฌาน มีปฐมฌานเป็นต้น หากออกเจริญ
วิปัสสนากรรมฐาน ก็จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานในชาตินั้น

๒. เวลาทำบุญ มีความดีใจ ปรารถนาให้ได้มรรคผลนิพพาน ไม่ได้
คิดทำบุญเอง มีผู้มาชักชวนจึงทำบุญ ผู้ที่ทำบุญเช่นนั้น ได้ผลเป็นที่ ๒ คือสามารถ
จะไปบังเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ ไปบังเกิดเป็นเทวดาก็ได้ ถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์
จะร่ำรวยมั่งคั่งศรีสุข และมีปัญญามาก แต่เป็นที่ ๒ ยังมีคนที่เก่งกว่าฉลาดกว่า
หากออกเจริญสมถกรรมฐาน ก็จะได้ฌานในชาตินั้น หากออกเจริญวิปัสสนา
กรรมฐาน ก็จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานในชาตินั้น

๓. เวลาทำบุญ มีใจเฉยๆ ปวารณานิพพานทำบุญเอง ปวารณาให้ได้มรรคผลนิพพาน คิดทำบุญเอง ไม่มีใครมาชักชวนให้ทำบุญ ผู้ที่ทำบุญเช่นนี้ ได้ผลเป็นที่ ๓ สามารถจะนำไปเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ นำไปเกิดเป็นเทวดาก็ได้ ถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์จะร่ำรวย มั่งคั่งสมบูรณ์ มั่งมีศรีสุข และจะมีสติปัญญาดีเป็นที่ ๓ ยังมีคนดีกว่า เก่งกว่า แหลหมกว่า หากออกเจริญสมถกรรมฐาน จะได้อิถัมภ์ หากออกเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จะได้มรรคผลนิพพานในชาตินั้น

๔. เวลาทำบุญ มีใจเฉยๆ ปวารณานิพพาน มีผู้ชักชวนจึงทำบุญ ผู้ที่ทำบุญเช่นนี้ ได้ผลเป็นที่ ๔ สามารถนำไปเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ ไปเกิดเป็นเทวดาก็ได้ ถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์จะร่ำรวย มั่งคั่งสมบูรณ์ และมีสติปัญญาดีเป็นที่ ๔ ถ้าออกเจริญสมถกรรมฐาน จะได้อิถัมภ์ ถ้าออกเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จะได้มรรคผลนิพพานในชาตินั้น

มหากุศลทั้ง ๔ ดวงนี้ อยู่ในเกณฑ์ดีมากตามลำดับๆ กัน ถ้าจะทำบุญขอให้ได้อย่างนี้ดีมาก

๕. ในเวลาทำบุญ มีความดีใจ ไม่ปวารณามรรคผลนิพพาน คิดทำบุญเอง ไม่มีใครมาชักชวนให้ทำบุญ ผู้ที่ทำบุญเช่นนี้ ขาดปัญญา ได้ผลเป็นที่ ๕ สามารถจะนำไปเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ ไปเกิดเป็นเทวดาก็ได้ ถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์จะร่ำรวย มั่งมีศรีสุข แต่ขาดปัญญาคือไม่มีปัญญาที่จะได้อิถัมภ์ ได้มรรคผลนิพพาน หมายความว่า ถ้าออกเจริญสมถกรรมฐานก็จะไม่ได้ อิถัมภ์ ถ้าออกเจริญวิปัสสนากรรมฐานก็จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานในชาตินั้น แต่จะเป็นปัจจัยให้ได้อิถัมภ์ ให้ได้มรรคผลนิพพานในชาติต่อไปได้

๖. เวลาทำบุญ มีความดีใจ ไม่ปวารณามรรคผลนิพพาน มีผู้ชักชวนจึงทำบุญ ผู้ที่ทำบุญเช่นนี้ ขาดปัญญา ได้ผลเป็นที่ ๖ สามารถจะไปเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ ถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์จะร่ำรวย มั่งคั่งสมบูรณ์ มั่งมีศรีสุข แต่ขาด

ปัญญา คือไม่มีปัญญาที่จะได้มาน ได้มรรคผลนิพพานในชาตินั้น แต่จะเป็นปัจจัยให้ ได้มรรคผลนิพพานหรือได้มานในชาติต่อไป

๗. ในเวลาทำบุญ มีใจเฉยๆ ไม่ปรารถนานิพพานทำบุญเอง ไม่มีใครมาชักชวนให้ทำบุญ ผู้ที่^{๒๘}ทำบุญเช่นนี้^{๒๙}ได้ที่ ๗ ชาติปัญญา สามารถจะนำไปเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ ไปเกิดเป็นเทวดาก็ได้ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็จะร่ำรวย มั่งมีศรีสุข แต่ไม่มีปัญญาที่จะได้บรรลุมาน มรรคผลนิพพานในชาตินั้น แต่จะเป็นปัจจัยให้ ได้บรรลุมาน มรรคผลนิพพานในชาติต่อไปได้

๘. เวลาทำบุญ มีใจเฉยๆ ไม่ปรารถนานิพพาน มีผู้ชักชวนจึงทำบุญ ผู้ที่^{๓๐}ทำบุญเช่นนี้^{๓๑}ได้ผลเป็นที่ ๘ สามารถนำไปเกิดสวรรค์ เป็นเทวดาก็ได้ เป็นมนุษย์ก็ได้ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็จะมั่งมีศรีสุขร่ำรวย ไม่อดไม่อยาก ไม่ทุกข์ไม่ยาก แต่ขาดปัญญาที่จะนำพาให้ ได้มานมรรคผลนิพพานในชาตินั้น เป็นปัจจัยในภพต่อไปได้

มหากุศล ๔ ข้อข้างทำย่นี้อยู่ เวลาทำบุญไม่ปรารถนาเอาปัญญา จึงทำให้ขาดปัญญาไป เมื่อขาดปัญญาก็ไม่สามารถจะบรรลุมาน มรรคผลนิพพานได้ในชาตินั้น แต่จะเป็นปัจจัยอำนวยผลให้ ได้มรรคผลนิพพาน หรือได้มานในภพต่อไปได้อยู่

มหากุศลทั้ง ๘ ดวงนั้นแหละ จะนำบุคคลไปเกิดเป็นมนุษย์หรือเป็นเทวดา เหตุดังนั้น ทางสายที่ ๕ นี้ จึงได้ชื่อว่า ทางไปสวรรค์ ซึ่งได้แก่มหากุศล ๘ ดังมีอธิบายที่ได้บรรยายมาจะนี้

ส่วนตัวอย่างในเรื่องนี้ก็มีมาก เช่น มัญจุกุณฑลิตเทพบุตร ได้ตั้งใจให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าตายแล้วได้ไปบังเกิดในสวรรค์ และติณบาลบุรุษ ได้ร่วมอนุโมทนาในกฐินของท่านเศรษฐี ตายแล้วได้ไปบังเกิดในสวรรค์ นันทิยมาณพได้สร้างศาลถวายพระพุทธเจ้า ตายแล้วก็ได้ไปบังเกิดในสวรรค์เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะมหากุศลที่ตนได้ทำไว้เป็นปัจจัยโดยแท้

๖. **ทางไปพรหมโลก** ได้แก่สมถกรรมฐาน ฯ สมถกรรมฐานนั้น มีอารมณ์ ๔๐ แบ่งออกเป็น ๗ หมวด คือ กสิณ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตุวัตถาน ๑ ซึ่งมีความพิศดารได้เขียนไว้อีกเล่มหนึ่งต่างหาก โดยใช้ชื่อว่า “จิตตภาวนา” หรือ “ธรรมภาคปฏิบัติ” และอีกเล่มหนึ่งได้เขียนเป็นทำนองปจฉาวิสัชนา ให้ชื่อว่า “คำถาม-คำตอบ เรื่องวิปัสสนากรรมฐาน” ดังนั้น ในเล่มนี้จะขอยกไว้ไม่นำมาแสดงไว้ในที่นี้ อีก ท่านผู้ประสงค์จะทราบก็โปรดติดตามหาดูได้ในหนังสือดังกล่าวมาแล้วนั้น

สรุปความว่า ทั้ง ๗ หมวดรวมเป็น ๔๐ ข้อนี้ เป็นอารมณ์ของสมถกรรมฐาน ผู้ที่เจริญกรรมฐานเหล่านี้ข้อใดข้อหนึ่ง เช่น ภาวนาว่า “เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ” เป็นต้น จนได้บรรลุฌานมีปฐมฌานเป็นต้น เมื่อตายแล้วจึงจะได้ไปเกิดในพรหมโลกชั้นใดชั้นหนึ่ง ตามสมควรแก่ฌานของตน ๆ ถ้าผู้ใดต้องการไปเกิดพรหมโลกก็ต้องเจริญสมถกรรมฐานจนได้ฌานก่อน จึงจะไปได้

ทางสายที่ ๑ ถึงสายที่ ๖ นี้ มีอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว ในพุทธศาสนาก็มี นอกพุทธศาสนาก็มี เช่น อาฬารดาบส อุทกดาบส ผู้เป็นอาจารย์ของพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้เคยเดินทางสายนี้มาแล้ว ฯ ผู้ที่เดินทางสายนี้ถึงแม้ว่าจะปฏิบัติได้ดีจนได้บรรลุฌาน ได้บรรลุอุภยฌานแล้วก็เสื่อมได้ เช่น พระเทวทัตเป็นตัวอย่าง และถ้าหมัดบุญแล้วก็ยังจะกลับมาสู่อบายภูมิได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ คือ **แม่ไก่ฟุ้งธรรม**

มีเรื่องเล่าไว้ว่า ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ แม่ไก่ตัวหนึ่ง อยู่ในที่ใกล้อาสนศาลา แม่ไก่ตัวนั้นได้ฟังเสียงประกาศธรรมของภิกษุผู้เป็นนักปฏิบัติธรรมรูปหนึ่ง กำลังสาธยายเรื่องวิปัสสนากรรมฐานอยู่ ถูกเหยี่ยวตัวหนึ่งฆ่าตายจากชาตินั้นแล้ว ได้เกิดเป็นพระราชธิดานามว่า อุพพรี ได้ออกบวชในสำนักของปริพาชกาทั้งหลาย วันหนึ่ง นางได้เข้าไปสู่เว็จกุฎีทอด

พระเนตรเห็นหมู่หนอนแล้ว ได้เจริญสมถกรรมฐานโดยเอาหนอนเป็นอารมณ์
เรียกว่าปุพฺพุกสัณฺญา ได้บรรลุปฐมฌาน ตายจากชาตินั้นได้ไปเกิดในพรหมโลก
จุติจากพรหมโลกได้มาเกิดในตระกูลเศรษฐี ต่อมาไม่นานเท่าไร ก็ตายไปเกิดเป็น
นางลูกสุกร ในกรุงราชคฤห์ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าของเรา

พระศาสดา ได้ทอดพระเนตรเห็นนางลูกสุกรนั้น จึงทรงแยม
พระโอษฐ์ พระอานนทเถระได้ทูลถาม พระพุทธองค์จึงได้ตรัสบอกข้อความนั้น
ทั้งหมด ภิกษุทั้งหลายมีพระอานนท์เป็นประมุขได้สดับเรื่องนั้นแล้ว ต่างก็พากัน
เกิดความสังเวชสลดใจเป็นอันมาก

พระศาสดา ทรงยังความสังเวชสลดใจให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุเหล่านั้นแล้ว
เมื่อจะทรงประกาศโทษแห่งราคะตัณหา ประทับยืนอยู่ในระหว่างถนนนั้นเอง
ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

ยถาปี มูเล อนุปตฺตเว ทพฺเห
ฉินฺโนปิ รุกฺโข ปุนเรว รุกฺติ
เอวมปิ ตณฺหานุสเย อนุหเต

นิพฺพตฺตตี ทฺกขมิตฺติ ปุณฺนปุณฺนิ. ดังนี้ เป็นต้น แปลเป็นใจความว่า
ต้นไม้ เมื่อรากไม่มีอันตราย ยั่งยืนคง ถึงจะถูกบุคคลตัดแล้วก็งอกขึ้นได้
อีกอยู่ แม้ฉันทกษณกฉนฺนํ คือ เมื่อตัณหานุสยอันบุคคลยังขจัดไม่ได้แล้ว
ย่อมเกิดขึ้นได้อยู่ร่าไปเหมือนกันอย่างนั้น ๆ

กระแสนแห่งตัณหา ๓๖ อันไหลไปในอารมณ์เป็นที่พอใจ เป็นของกล้า
ย่อมมีแก่บุคคลใด ความดำริทั้งหลายอันใหญ่ อาศัยราคะ ย่อมนำบุคคลนั้นผู้มี
ทิฏฐิชั่วไป กระแสนแห่งตัณหาทั้งหลายย่อมไหลไปในอารมณ์ทั้งปวง ตัณหา
ดุจเถาว์ลัยแตกชนแล้วตั้งอยู่ ก็ทำนองหลายเห็นตัณหานั้นเป็นดังเถาว์ลัยเกิดแล้ว
จึงพากันตัดรากเสียด้วยปัญญาเถิด โสมนัสทั้งหลายที่ชานไปและเปื้อนตัณหาดุจ
ยางเหนียวย่อมมีแก่สัตว์ สัตว์เหล่านั้นอาศัยความสำราญ จึงเป็นผู้แสวงหาความ

สุข นรชนเหล่านั้นแล ย่อมเป็นผู้เข้าถึงความเกิด และความแก่ หม่อมสัตว์ถูก
 ตัณหาผู้ทำความตนรณล่อมไว้แล้วย่อมกระเสือกกระสนเหมือนกระต่ายที่ถูกนาย
 พรานดักได้ แล้วจะนั้น หม่อมสัตว์ของผู้ที่อยู่ในสังโยชน์และกิเลสเป็นเครื่องข้อง
 ย่อมพากันเข้าถึงทุกขอยู่บ่อยๆ เป็นเวลาช้านาน หม่อมสัตว์ถูกตัณหาผู้ทำความตน
 รณล่อมไว้แล้ว ย่อมกระเสือกกระสนเหมือนกันกับกระต่ายที่นายพรานดักได้
 แล้วจะนั้น เพราะเหตุนี้ ผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร หวังธรรมเป็นที่สารถกกิเลส
 แก่ตนพึงบรรเทา พึงกำจัด พึงนำออก พึงทิ้งพึงละตัณหาผู้กระทำความตนรณ
 นั้นเสียด้วยญาณมีโสดาปัตติมัคคญาณเป็นต้น ดังนี้.

ฝ่ายนางลูกสุกรตัวนั้น ตายจากชาตินั้น ได้ไปเกิดในราชตระกูล
 ในสุวรรณภูมิ ตายจากนั้นเกิดในกรุงพาราณสี ตายจากนั้นเกิดในเรือนพ่อค้า
 ที่ทำสุปปารกะ ตายจากนั้นเกิดในเรือนของนายเรือ ที่ทำคาวีระ ตายจากนั้นเกิด
 ในเรือนของอิสรชน ในเมืองอนูราชบุรี ตายจากนั้นเกิดเป็นธิดาในเรือนของ
 กุฎุมพีชื่อสมณะ ในภกกันตคาม ในทิศทักษิณของเมืองนั้น มีชื่อว่า สมณา
 ตามชื่อของกุฎุมพี ต่อมาบิดาของนางได้พยายายไปสู่แคว้นที่ชื่อว่าปออยู่ในบ้านชื่อ
 มหามุณีคามฯ อำมาตย์ของพระเจ้าทุณฐคามณีนามว่า ลกฺณภูกะอดิมพระไปที่บ้าน
 นั้นด้วยกรณียกิจบางอย่าง เห็นนางแล้วทำการมงคลอย่างใหญ่ ได้พานางไปสู่
 บ้านมหาปุณณคาม

ครั้งนั้น พระมหาอดุลเถระผู้อยู่ในมหาวิหารชื่อโกฏิบรรพต เทียว
 ไปบิณฑบาตในบ้านนั้น ยืนอยู่ที่ประตูเรือนของนาง เห็นนางแล้วจึงกล่าวกับ
 ภิกษุทั้งหลายว่า ผู้มอายุทั้งหลาย นางลูกสุกรถึงความเป็นภรรยาของมหาอำมาตย์
 ชอลกฺณภูกะอดิมพระแล้ว โอ น้าอัศจรรย์จริง นางพึงคำนึแล้วเพิกภพในอดีต
 ชนได้กลับระลึกชาติได้ ในขณะที่นั้น นางได้มีความสังเวชสลดใจเกิดขึ้น อ้อน
 วอนสามีบวชในสำนักพระเถระผู้ประกอบด้วยพละ ๕ ด้วยอิสริยยศอย่างใหญ่ ได้
 พังกภาพรรณนามมหาสติปัฏฐานสูตร ในตีสสมหาวิหาร ได้สำเร็จโสดาปัตติผลฯ

ภายหลังเมื่อพระเจ้าทกุฐคามณีทรงปราบทมิฬได้แล้ว พระนาง-
 สุมณาเถรี ไปสู่บ้านเภกกันตคาม ซึ่งเป็นที่อยู่ของมารดาบิดา อยู่ในบ้านนั้น
 ได้ฟังอาสีวิสุปมสูตรในกัลลภมหาวิหาร บรรลุพระอรหัตต์แล้ว

ในวันปรีณิพพาน นางอันพวกภิกษุณีซักถามแล้วได้เล่าประวัติทั้ง-
 หมดยุติอย่างละเอียด แก่ภิกษุณีสงฆ์ แล้วสนทนากับพระมหาตีสสเถระ ผู้กล่าว
 บทแห่งธรรม ผู้มีปกติอยู่ในมณฑลาราม ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว
 กล่าวว่า

ในกาลก่อน ข้าพเจ้าตายจากมนุษย์แล้วเกิดเป็นแม่ไก่ ถูกเหยี่ยวตัด
 ศีรษะในอรรถภาพนั้นได้ไปเกิดในกรุงราชคฤห์ แล้วออกบวชในสำนักของปริพาชกา
 ทั้งหลาย เจริญสมถกรรมฐาน ได้บรรลุปฐมฌาน ตายแล้วได้ไปบังเกิดใน
 พรหมโลก จุตจากนั้นได้มาเกิดในตระกูลเศรษฐี ตายจากนั้นได้ไปเกิดเป็นสุกร
 ตายจากนั้นไปสู่สุวรรณภูมิ ตายจากนั้นไปเกิดเมือง พาราณสี ตายจากนั้นไปเกิด
 ท่าสุปปารกะ ตายจากนั้นไปเกิดท่าคาวีระ ตายจากนั้นไปเกิดเมืองอนุราชบุรี
 ตายจากนั้นไปเกิดบ้านเภกกันตคาม ข้าพเจ้าได้เกิดถึง ๑๓ อรรถภาพอันสูง ๆ ต่ำ ๆ
 อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้เกิดในอรรถภาพอันอุกฤษฏ์แล้ว “สพเพปปี อปฺปมาเทน
 สมฺปาเทถ” ขอให้ท่านทั้งหลายแม่ทั้งหมด จงยังธรรมที่เป็นกุศลทั้งหลายให้ถึง
 พร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด (ท่านทั้งหลายแม่ทั้งหมด จงยังความไม่ประมาท
 ให้ถึงพร้อมเถิด) ดังนี้ ได้ยังบริษัท ๔ ให้สังเวชสลดใจ แล้วก็ปรีณิพพาน

ตามตัวอย่างนี้ พอชี้ให้เห็นได้เด่นชัดแล้วว่า ผู้ที่เจริญสมถกรรมฐาน
 จนได้ฌานแล้ว ยังกลับไปเกิดในอบายภูมิได้อีก ทั้งนี้ก็เป็นเพราะกิเลสยังมีอยู่
 การเจริญสมถกรรมฐานจนได้ฌานนั้น เป็นเพียงข่มกิเลสไว้ชั่วคราวเท่านั้น ยัง

ละกิเลสไม่ได้โดยเด็ดขาด จึงจำเป็นต้องกลับมาสู่อบายภูมิได้อีก ดังหลักฐานใน
วิภังคบาสิกรรับรองความข้อนี้ไว้ว่า

อุกฺขิตฺตา ปุณฺณเตเชน กามรูปคตฺตี คตา
ควคฺคมปิ จ สมฺปตฺตา ปุณฺ กจฺจนฺตฺติ ทฺถคคตฺตี.

ด้วยอำนาจแห่งบุญที่ตนได้กระทำไว้แล้ว สัตว์ทั้งหลายจึงได้ไปเกิดใน
พรหมโลก ถึงภวคคพรหมแล้วยังกลับมาสู่ทุกคติได้อีก ดังนี้.

เพราะฉะนั้น ขอสาธุชนทั้งหลาย จงอย่าพากันประมาทและนอนใจ
อยู่ เพียงแต่เดินทางสายที่ ๔ - ๕ - ๖ ก็ยังไม่สามารถจะพาเราพ้นจากกิเลสและ
กองทุกข์ได้ ยังไม่พ้นไปจากอบายภูมิได้อย่างแน่นอน เผลอเมื่อใด พลาดเมื่อ
ใด ประมาทเมื่อใด หมดบุญเมื่อใด เมื่อนั้น เราก็จะต้องย้อนกลับมาสู่อบายได้
อีก ดังตัวอย่างที่ได้เล่าให้ฟังมาแล้วนั้นเป็นพยาน เรายังรู้สึกว่ามีประตูอบาย
เปิดคอยไว้ทุกเมื่อในเมื่อเราประมาทขาดสติ เพราะเราปิดประตูอบายยังไม่ได้
จึงพากันรีบถ่อรีบพายตะวันตกจะสาย ตลาคจะวาย สายบัวจะเน่า ถ้าจะถ่อ จะพาย
ก็จงบีบพากันแก้ไขเสียแต่บัดนี้ ถ้าแก้ไขไม่แก้ไข กุญแจไม่ไข เราก็พายเรือไปไม่ได้
เป็นแน่ ๆ จงบ่ายไปเถิด ถ่อไปเถิด พายไป ถ่อไปซึ่งสำเภาทองลำนี้นั้นจนกว่าจะถึง
พระนิพพานจะได้มีความสุขสำราญอย่างยอดเยี่ยม สมกับพระบาลีว่า

นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ

พระนิพพานเป็นสุขอย่างยอด คือเป็นยอดสุข

คำว่า “ยอด” นั้น มีอยู่ ๗ คือ -

๑. ยอดโรค ได้แก่ความหิว ชิมจจนา ปรมา โรคา ความหิว
เป็นโรคอย่างยอด

๒. **ยอดลาภ** ได้แก่ความไม่มีโรค อโรคา ยา ปรา ลาภา ความไม่มีโรคเป็นยอดลาภ

๓. **ยอดทรัพย์** ได้แก่ความสันโดษ คือรู้จักพอ สันตุฎฐิ ปรมิ ฐน ความสันโดษเป็นยอดทรัพย์

๔. **ยอดญาติ** ได้แก่ความคุ้นเคย วิสสาสา ปรา มา ญาติ ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยอด

๕. **ยอดทุกข์** ได้แก่รูปนาม สงขารา ปรา มา ทุกขา สังขารคือรูปกับนามเป็นทุกข์อย่างยอด

๖. **ยอดสุข** ได้แก่พระนิพพาน นิพพานิ ปรมิ สุขิ พระนิพพานเป็นสุขอย่างยอด

๗. **ยอดคน** ได้แก่ คนไม่มีสัทธา คนอกตัญญู คนตัดที่ต่อ คนหมดโอกาส คนสิ้นหวัง นีแหละคือยอดคนสมดังพระบาลีในพระไตรปิฎกรับรองไว้ว่า

อสสทฺโธ อกตญฺญู จ สนฺธิจฺเจโท จ โย นโร

หตาวกาโส วนฺตาโส ส เว อุตฺตมโปริโส ฯ

แปลว่า

บุคคลผู้ไม่เชื่อคุณธรรมที่ตนแทงตลอดแล้ว ด้วยถ้อยคำของคนเหล่าอื่น ๑
 บุคคลผู้พระนิพพานอันบังจยอะไร ๆ ประดูแต่งไม่ได้แล้ว ๑ บุคคลผู้ตัดที่ต่อคือวิฆฏ-
 สงสารได้แล้ว ๑ บุคคลผู้ไม่มีโอกาสที่จะกลับมาเกิดอีก ๑ บุคคลผู้สิ้นหวังคือหมดอยาก
 ได้แก่สันตนิหา ๑ นนแลเชื่อว่าเป็นยอดคน ดังน

๗. **ทางไปนิพพาน** ได้แก่วิปัสสนากรรมฐาน

คำว่า “นิพพาน” แปลว่า ดับกิเลส ฯ กิเลสที่นิพพานจะดับนั้น มีอยู่ ๑๒ คือ โสภะ ๘ โทสะ ๒ โมหะ ๒ ถึงนิพพานครั้งที่ ๑ ละกิเลสได้ ๕ คือ โสภะ ๔ โมหะ ๑

ถึงนิพพานครั้งที่ ๒ ทำกิเลสที่เหลือ ๗ นั้น ให้เบาบางลง .

„ ๓ ละโทสะได้ ๒

„ ๔ ละกิเลสได้อีก ๕ คือ โลกะ ๔ กับโมหะ ๑

วิปัสสนากรรมฐาน

วิปัสสนากรรมฐาน แปลว่า กรรมฐานเป็นอุบายทำใจให้เกิดปัญญา^๕ รู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง คือเห็นปัจจุบันธรรม เห็นรูปนาม เห็นพระไตรลักษณ์ เห็นมรรคผลนิพพาน

ส่วนคำว่า “กรรมฐาน” นั้น แปลว่า การกระทำที่เป็นเหตุให้ได้บรรลุคุณวิเศษคือฌาน มรรค ผล นิพพาน

คำว่า “กรรมฐาน” เป็นคำกลาง ๆ ยังไม่เฉพาะเจาะจงไปว่าเป็นสมถะหรือวิปัสสนา ถ้าจะให้เป็นสมถะก็เติมคำว่า สมถ ลงไปข้างหน้าสำเร็จรูปเป็นสมถกรรมฐาน ถ้าจะให้เป็นวิปัสสนาก็ให้เติมคำว่าวิปัสสนา ลงไปข้างหน้าเป็นวิปัสสนากรรมฐาน

อารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่ ชั้นที่ ๕ आयตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจ ๔ ปฏิจจสมุปบาท ๑๒ ย่อให้สั้น ได้แก่ รูปนาม คือ กายกับใจ

การเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น ถึงจะมีความรู้ทางด้านปริยัติดีอย่างไรก็ตามไม่สามารถจะลงมือปฏิบัติด้วยตัวเองให้ได้ผลดีได้ ดูพระตุงจะไปฐิละเป็นตัวอย่างก็แล้วกัน ขนาดเรียนจบพระไตรปิฎกก็ต้องอาศัยสามเณรน้อยอายุแค่ ๗ ขวบเท่านั้นเป็นพระอาจารย์สอนให้ ท่านจึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดังนั้นท่านผู้มุ่งปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลอันสูงจริง ๆ แล้ว ต้องมีครูบาอาจารย์คอยสอบอารมณ์คอยตบตบเรียนให้ จนกว่าจะได้ฟังเทศน์ลำดับญาณ รู้แนวทางแล้วนำไปปฏิบัติด้วย

ตัวเองได้ ในโอกาสต่อไป ถึงจะไปอยู่ที่ไหน ๆ ก็สามารถปฏิบัติได้เพราะรู้วิธี
แล้ว ตามธรรมเนียมของผู้ปฏิบัติ จำเป็นจะต้องขนกรรมฐาน หรือขนครูเสีย
ก่อน โบราณเรียกว่า ครอบวิชาให้

๑๘. วิธีสมาทานพระกรรมฐาน

(วิธีขนกรรมฐาน หรือวิธีขนครู) มีดังนี้ คือ -

๑. ถวายสักการะต่อพระอาจารย์ ผู้ให้พระกรรมฐานแก่ตนก่อน
๒. จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
๓. ถ้าเป็นพระให้แสดงอาบตัก่อน ถ้าเป็นอุบาสกอุบาสิกา ให้สมา-
ทานศีล ๕ หรือศีล ๘ ก่อน

๔. มอบกายถวายตัวต่อพระรัตนตรัยว่า

อิมาหิ ภควา อตฺตภาวํ ตุมหากิ ปริจฺจขามิ.

ข้าแต่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพเจ้าขอมอบกายถวายตัวต่อพระรัตนตรัย
เพื่อเจริญกรรมฐาน

๕. มอบกายถวายตัวต่อพระอาจารย์

อิมาหิ อจฺริย อตฺตภาวํ ตุมหากิ ปริจฺจขามิ.

ข้าแต่พระอาจารย์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอมอบกายถวายตัวต่อพระอาจารย์ เพื่อ
เจริญกรรมฐาน

๖. ขอพระกรรมฐาน

นิพพานสฺส เม ภนฺเต สจฺฉิกรณฺตฺถาย กมฺมฏฺฐานํ เทหิ.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงให้กรรมฐานแก่ข้าพเจ้าเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน

๗. แผ่เมตตา

๑๐. ตังความปรารธนา

อิมาย ธมฺมานุชฺสมปฏิปัตติยา รตนตตยํ ปุเชมิ.

ข้าพเจ้าขอบุชาพระรัตนตรัยด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนี้ ด้วยสัจ
วาจาที่ได้กล่าวอ้างมานี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้สำเร็จผลสมความปรารธนาในเวลาอันไม่ช้าด้วย
เทอญ.

๑๑. สวดพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ

๑๒. ถ้ายู่น้ำ อยู่ในถ้ำ อยู่ในภูเขา ให้สวดกรณียเมตตสูตรและ
สวดขันธปริตรด้วย

วิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

พระอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานควรปฏิบัติดังนี้

๑. วันแรก ให้กรรมฐานไปปฏิบัติ ๖ คือ -

๑. เดินจงกรม

ให้ยืนตัวตรง เอามือขวาไขว้ทับมือซ้ายก็ได้ วางไว้ตรง ๆ ก็ได้ ไขว้หลัง
ก็ได้ตามแต่ถนัด ส่วนมากเอาไว้ข้างหน้า ทอดสายตาไปประมาณ ๔ - ๕ ศอก
ให้ลึบตา อย่าหลับตา ให้สติจับอยู่ที่ร่างกาย ภาวนาว่า ยืนหนอ ๆ ๓ หน ต่อนั้น
ไปให้สติจับอยู่ที่สันเท้า เดินช้า ๆ ภาวนาอยู่ในใจว่า “ขวา - ย่าง - หนอ” ขณะ
ที่ใจนี้กว่า ขวา ต้องยกสันเท้าข้างขวาขึ้นให้พร้อมกัน เท้าที่ยกกับใจที่นึกต้อง
ให้ตรงกัน ขณะว่า ย่าง ต้องเคลื่อนเท้าไปอย่างช้า ๆ ลากเสียงยาว ๆ แล้วหยุดนิด
หนึ่งขณะว่า หนอ เท้าต้องลงถึงพื้นพร้อมกัน เวลายกเท้าซ้ายก็เหมือนกันภาวนา
ในใจว่า “ซ้าย - ย่าง - หนอ” เช่นเดียวกัน

ให้สั้นเท่า กับ ปลายเท่า ห่างกันประมาณสัก ๒—๓ นิ้ว เมื่อเดินสุด
 เสือ สุดถนน หรือสุดสถานที่ ให้เอาเท้าเคียงกัน แล้วหยุดยืน ภาวนาในใจ
 ว่า “ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ” ว่าซ้ำๆ ประมาณสัก ๓ ครั้ง หรือ ๔—๕
 ครั้ง ขณะนั้นให้สติอยู่ที่ร่างกาย อย่าให้ออกไปนอกร่างกาย แล้วกลับ จะกลับ
 ข้างขวาหรือข้างซ้ายก็ได้ ถ้ากลับข้างขวา เวลากลับสั้นเท่าติดอยู่กับพื้น ยก
 ปลายเท้าให้พื้นพื้นแล้วหมุนไปซ้ำๆ พร้อมกับภาวนาในใจว่า “กลับหนอ กลับ
 หนอ กลับหนอ ให้หมุนไปประมาณสัก ๔—๕ นิ้ว ส่วนเท้าซ้ายให้ยกขึ้นพื้น
 พื้นแล้วหมุนตามไปพร้อมกับภาวนาว่า กลับหนอ กลับหนอ เช่นเดียวกัน ให้หมุน
 กลับไปอย่างนี้ประมาณ ๓ หรือ ๔ คู่ ก็จะพอดีกับความต้องการที่จะหยุด แล้ว
 ยืนตรงอยู่กับที่ ภาวนาว่า ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ ว่า ๓ ครั้งหรือ ๔ ครั้ง
 แล้วเดินจงกรมต่อไปโดยภาวนาว่า ขวา—ย่าง—หนอ ซ้าย—ย่าง—หนอ

ให้เดินกลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้ ประมาณ ๓๐ นาที หรือ ๑ ชั่วโมง
 เมื่อเดินพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ให้นั่งติดต่อกันไปเลย จึงจะไม่ขาดระยะ สติ
 สมာธิ ปัญญา จึงจะแก่กล้าดี

๒. นั่ง

ให้เตรียมจัดอาสนะสำหรับนั่งไว้ก่อนเดินจงกรม เวลานั่งให้ค่อย ๆ
 ย่อตัว เมื่อเดินครบกำหนดแล้วให้นั่งลง พร้อมกับภาวนาว่า นั่งหนอนั่งหนอ
 นั่งหนอ ให้ภาวนาอย่างนี้เรื่อยไปจนกว่าจะนั่งเสร็จเรียบร้อย

วิธีนั่ง ให้นั่งขัดสมาธิ คือ เอาขาขวาทับขาซ้ายเอามือขวาทับมือซ้าย
 ตั้งกายให้ตรงดำรงสติให้มั่น ถ้าจำเป็นจะนั่งเก้าอี้ หรือนั่งพับเพียบก็ได้

นั่งเรียบร้อยแล้วให้หลับตา เอาสติมาจับอยู่ที่ท้องเหนือสะดือประมาณ
 ๒ นิ้ว เวลาหายใจเข้าท้องพอง ให้ภาวนาตามอาการพองว่า “พองหนอ” ใจที่

นี้กับท้องที่พอต้องให้ทันกัน ให้ตรงกันพอดี อย่าให้ก่อนหรือหลังกันจึงจะได้
ปัจจุบันดี เวลาหายใจออกท้องยุบ ให้ภาวนาว่า “ยุบหนอ” ใจนี้กับท้องที่ยุบ
ต้องให้ทันกัน อย่าให้ก่อนหรือหลังกัน

ข้อสำคัญ ให้จิตจับอยู่ที่อาการหนุน อาการแพบของท้องเท่านั้น
อย่าไปดูลมที่จมูกและอย่าตะเบ็งท้อง ให้นั่งภาวนาอย่างนี้ตลอดไป อย่างต่ำ
ประมาณ ๓๐-๔๐ นาที อย่างสูงประมาณ ๑ ชั่วโมง หรือเกินกว่านั้นก็ยังดี

๓. เวทนา

เวทนาคือความสบาย ไม่สบาย หรือเฉยๆ ในขณะที่นั่งอยู่นั้น
ถ้าเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น เช่น เจ็บ ปวด เมื่อย คัน เป็นต้น ให้ปล่อย
พอง ยุบ แล้วเอาสติไปกำหนดที่เจ็บ ปวด เมื่อย คัน เป็นต้นนั้น พร้อมกับภาวนา
ว่า เจ็บหนอๆ หรือ ปวดหนอๆ หรือเมื่อยหนอๆ หรือคันหนอๆ ตามอาการ
ของเวทนานั้นๆ สุดแต่เวทนาอย่างไรจะเกิดขึ้น เมื่อเวทนาหายแล้ว ให้เอาสติ
กลับไปกำหนดที่ท้อง ภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ ต่อไปอีก จนกว่าจะครบ
กำหนดเวลาที่ตนกำหนดไว้ หรือที่ตนได้กะไว้

๔. จิต

ในเวลาที่นั่งกำหนดอยู่นั้น ถ้าจิตคิดถึงบ้าน ถึงทรัพย์สมบัติหรือคิด
ถึงกิจการงานต่างๆ ให้เอาสติกำหนดที่หัวใจ พร้อมกับภาวนาว่าคิดหนอ คิดหนอ
จนกว่าจะหยุดคิด เมื่อหยุดคิดแล้ว ให้กลับไปกำหนดพองหนอ ยุบหนอต่อไปอีก

แม้ดีใจ เสียใจ โกรธ เป็นต้น ก็ให้ใช้สติกำหนดที่หัวใจโดยทำนอง
เดียวกันอย่างนี้ คือถ้าดีใจให้กำหนดว่าดีใจหนอ ดีใจหนอ ถ้าเสียใจให้กำหนดว่า
เสียใจหนอ เสียใจหนอ ถ้าโกรธให้กำหนดว่า โกรธหนอ โกรธหนอ จนกว่า
ความโกรธนั้นจะหายไป เมื่อความโกรธหายไปแล้วให้กลับไปกำหนดพองหนอ
ยุบหนอ ต่อไปอีก จนกว่าจะหมดเวลา

๕. เสียง

ในขณะที่นั่งกำหนดอยู่นั้น ถ้ามีเสียงดังหนวกหูให้ใช้สติกำหนดที่หู ภาวนาว่าได้ยินหนอ ๆ จนกว่าจะหายหนวกหู เมื่อหายหนวกหูแล้ว ให้กลับไป กำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไป

๖. นอน

เวลานอน ให้ค่อย ๆ เอนตัวลง พร้อมกับภาวนาว่า นอนหนอ นอนหนอ จนกว่าจะนอนเรียบร้อย ขณะที่ภาวนานั้น ให้สติจับอยู่กับอาการที่เคลื่อนไหวของร่างกาย เมื่อนอนเรียบร้อยแล้วให้เอาสติมาไว้ที่ท้อง พร้อมกับภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ ต่อไป จนกว่าจะหลับ ให้ค่อยสังเกตให้ดีว่า จะหลับไปตอน พอง หรือ หลับไปตอนยุบ

วันแรก ให้บทเรียนไปปฏิบัติเพียงย่อ ๆ เท่านั้นก่อน วันต่อไป ให้นำปฏิบัติ^๕นั้นไปส่งอารมณ์ คือให้ไปสอบกรรมฐานกับพระอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานนั้น

วันที่ ๒ เมื่อพระอาจารย์สอบกรรมฐานแล้ว ให้เพิ่มบทเรียน ๑ บท คือกำหนดตั้งใจ หมายความว่า เมื่อพระอาจารย์ได้สอบอารมณ์โดยละเอียด นับแต่การเดิน การนั่ง เวทนา จิต และการนอน แล้วถามสภาวะต่อไป เช่นถามว่า พองกับยุบอันไหนสั้น อันไหนยาว อันไหนปรากฏชัด อันไหนไม่ปรากฏชัด เป็นอันเดียวกันหรือเป็นคนละอัน พองหนอครั้งหนึ่งมีระยะเป็นต้น เมื่อสอบเสร็จแล้วจึงเพิ่มบทเรียนได้

การเพิ่มบทเรียนวันนี้ ได้แก่ให้กำหนดตั้งใจ ตั้งใจได้แก่ความอยากนั่นเอง เช่น อยากลุก อยากยืน อยากเดิน อยากนั่ง อยากนอน อยากถ่ายอุจจาระ อยากถ่ายปัสสาวะ เป็นต้น จะยกมาพอเป็นตัวอย่าง เช่น เวลาจะลุก ให้เอาสติกำหนดที่หัวใจ ภาวนาว่า อยากลุกหนอ อยากลุกหนอ อยากลุกหนอ เวลาลุกขึ้นให้ภาวนาว่า ลุกหนอ ลุกหนอ ๆ

เวลาจะเดิน ให้ภาวนาว่า อยากเดินหนอ ๆๆ แล้วจึงเดิน เวลาเดินก็ ให้ภาวนาว่า ขวา—ย่าง—หนอ ซ้าย—ย่าง—หนอ ดังที่เคยปฏิบัติมาแล้วนั้น

หมายเหตุ ข้อสำคัญ เราจะทำอะไรทุกอย่าง ให้กำหนดตั้งใจทุก ๆ ครั้ง เวลาจะรับประทานอาหารก็ให้ภาวนาว่า อยากหนอ ๆ เวลาจะรับประทานให้ภาวนาว่า รับประทานหนอ ๆ หรือจะว่าย่อ ๆ ว่า ทานหนอ ๆ ดังนี้ได้ ให้เอาสติไว้ที่ขา กรรไกรข้างล่าง

วันที่ ๓ หรือวันที่ ๔-๕ ให้เพิ่มบทเรียนได้อีก ๑ บท คือเพิ่มการ กำหนดทวารทั้ง ๕ ได้แก่กำหนดทางตา หู จมูก ลิ้น กาย มีวิธีปฏิบัติดังนี้

๑. เวลาตาเห็นรูป ให้ตั้งสติไว้ที่ตา ภาวนาว่าเห็นหนอ เห็นหนอ
๒. เวลาหูได้ยินเสียง ให้ตั้งสติไว้ที่หู ภาวนาว่าได้ยินหนอ ได้ยินหนอ
๓. เวลาจมูกได้กลิ่น ให้ตั้งสติไว้ที่จมูก ภาวนาว่า กลิ่นหนอ กลิ่นหนอ
๔. เวลาลิ้นได้รส ให้ตั้งสติไว้ที่ลิ้น ภาวนาว่ารสหนอ รสหนอ
๕. เวลากายถูกต้อง เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ให้ตั้งสติไว้ตรงที่ถูกต้อง

ภาวนาว่า ถูกหนอ ถูกหนอ

วันต่อไป เมื่อญาณที่ ๑-๒ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก ๑ บท คือเพิ่มเดินจงกรมระยะที่ ๒ ว่า “ยกหนอ เขยิบหนอ”

ทุกครั้งที่ปฏิบัติ ต้องให้เดินจงกรมระยะที่ ๑ ก่อน เดินประมาณ ๓๐ นาที แล้วจึงเดินระยะที่ ๒ ประมาณ ๓๐ นาที รวมเป็น ๑ ชั่วโมง จึงนั่งภาวนาว่า “พองหนอ ยุบหนอ” ต่อไป

วันต่อไป เวลากำหนดยุบหนอนั้น ถ้ารู้สึกวาทังจังหวะไว้นานท้องจึง จะพองขึ้นมา ให้เพิ่มคำว่า นั่งหนอต่อได้ ตอนที่ว่านั่งหนอนั้น รูปนั่งปรากฏ ในใจดูสองกระดกดูตัวเอง เห็นชั่วแวบเดียวเท่านั้น

เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิมก็จะได้วิธีปฏิบัติดังนี้ คือ

ก. เวลาเดินจงกรม ได้ ๒ ระยะ คือระยะที่ ๑ ขว้าง—อย่าง—หนอ
ซ้าย—อย่าง—หนอ

ระยะที่ ๒ ยก—หนอ—เหยียบหนอ ยก—หนอ—เหยียบ—หนอ

ข. เวลานั่งปฏิบัติ จะได้ ๒ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ พอง—หนอ—ยุบ—หนอ

ระยะที่ ๒ พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ

(ตอนยุบได้ ๒ ระยะ เพราะ เพิ่มนั่งเข้าไปต่อยุบอีก ๑ บท)

วันต่อไป เมื่อญาณที่ ๓—๔ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนได้อีก ๑ บท
คือ เดินจงกรมระยะที่ ๓ ว่า ยกหนอ อย่างหนอ เหยียบหนอ

เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม ก็จะได้วิธีปฏิบัติดังนี้ คือ

ระยะที่ ๑ ขว้างอย่างหนอ ซ้ายอย่างหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐—๒๐ นาที

ระยะที่ ๒ ยกหนอ เหยียบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐—๒๐ นาที

ระยะที่ ๓ ยกหนอ อย่างหนอ เหยียบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐—๒๐
นาที

วันต่อไป เวลากำหนดพองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ เมื่อถึงตอนที่
นั่งหนอ นั้น ถ้ายังทิ้งระยะห่างอยู่คือต้องยังไม่พองขึ้นมาง่าย ให้เพิ่มถูกหนอได้อีก
ถ้าผู้ใดกำหนดเพียงพองหนอ ยุบหนอ ก็ได้สมาธิดีอยู่แล้ว ไม่จำเป็นจะต้องเพิ่ม
นั่งหนอ ถูกหนอ ลงไปอีก หรือคนเฒ่า คนแก่ หรือเด็ก ๆ ก็ไม่ควรเพิ่ม แม้
เวลาเดินจงกรม จะใช้เพียงระยะที่ ๑ ว่า ขว้างอย่างหนอ ซ้ายอย่างหนอ ก็ได้ เวลา
นั่งจะใช้เพียงพองหนอ ยุบหนอ ก็ได้ เพราะถ้าเพิ่มบทเรียนมากกว่านั้น อาจจะ
ทำให้ฟั่นเฟือนและจะไม่ได้ผลดี

เมื่อเพิ่มถูกหนอเข้าไปอีก จะได้วิธีปฏิบัติเต็มที่ ดังนี้ คือ - พองหนอ
ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ

หมายเหตุ คำว่า ถูกหนอ ในที่นี้ หมายถึง ถูกที่ก้นย่อย คือ ก้นย่อย หรือ ก้นกบ ถูกกับพื้นแล้วเอาสติกำหนดลงไปตรงที่ถูกนั้น ๆ ยุบ นั่ง ถูก ทั้ง ๓ คำนี้ต้องให้อยู่ในระยะเดียวกัน เมื่อภาวนาว่า ถูกหนอ แล้วท้องจึงจะพองขึ้นมา

เมื่อญาณที่ ๕-๖ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนได้อีก ๑ บท คือ เพิ่มเดินระยะที่ ๔ ดังนี้ ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ

เมื่อต่อกันเข้ากับบทเรียนเดิม ก็จะได้วิธีปฏิบัติดังนี้ คือ-

ระยะที่ ๑ ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐-๑๕ นาที

ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐-๑๕ นาที

ระยะที่ ๓ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐-๑๕ นาที

ระยะที่ ๔ ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐-๑๕ นาที

เมื่อญาณที่ ๘-๙-๑๐ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนได้อีก ๑ บท คือ

เพิ่มเดินจงกรมระยะที่ ๕ ดังนี้ - ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ

เมื่อต่อกันเข้ากับบทเรียนเดิม จะได้วิธีปฏิบัติดังนี้ คือ

ระยะที่ ๑ ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๓ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๔ ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๕ ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ ให้เดินประมาณ ๒๐ นาที

เมื่อญาณที่ ๑๑ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนได้อีก ๑ บท คือ เพิ่มเดิน
จกรมระยะที่ ๖ ดังนี้ -- ยกสั้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ คุกหนอ กตหนอ
ประมาณ ๑๐ นาที

เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม จะได้วิธีปฏิบัติในการเดินจกรมดังนี้ คือ--
ระยะที่ ๑ ขว้าย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๓ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๔ ยกสั้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ ให้เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๕ ยกสั้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ คุกหนอ ให้เดินประมาณ
๑๐ นาที

ระยะที่ ๖ ยกสั้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ คุกหนอ กตหนอ ให้เดิน
ประมาณ ๑๐ นาที

ถ้ามีเวลามาก ให้เดินระยะละ ๑๐ นาที รวมเป็น ๑ ชั่วโมง แล้วจึง
นั่งสมาธิ ถ้ามีเวลาน้อยก็ให้นักปฏิบัติลดลงได้เอง คือจะเดินระยะละ ๕ นาทีก็ได้
น้อยกว่านั้นมากกว่านั้นก็ได้ มีหลักสำคัญอยู่ว่า ถ้าเดินมากสมาธิดี ถ้าเดินน้อย
สมาธิอ่อนและได้ผลช้า

ส่วนการนั่งนั้น เพื่อเป็นการฝึกสติ สมาธิ บัญญาให้แก่กล้า ให้เข้ม
แข็ง ให้เพิ่มคุกได้อีกถึง ๖ แห่ง คือ--

๑. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ คุกหนอ (คุกก้นย่อข้างขวา)
๒. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ คุกหนอ (คุกก้นย่อข้างซ้าย)
๓. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ คุกหนอ (คุกเข้าข้างขวา)
๔. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ คุกหนอ (คุกเข้าข้างซ้าย)
๕. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ คุกหนอ (คุกตาคู่ขวา)
๖. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ คุกหนอ (คุกตาคู่ซ้าย)

เป็นอันได้ความว่า บทเรียนนี้ครบบริบูรณ์แล้วญาณที่ ๑๑ คือ
สังขารุเปกขาญาณ ก็จะแก่กล้าขึ้นมาพอสมควร เมื่อญาณนี้ครบองค์ ๖ ประการ
แล้วพระอาจารย์ต้องเตือนผู้ปฏิบัติให้ประมาท ให้ตั้งใจปฏิบัติอย่างเคร่งครัดระมัด
ระวังให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพราะจวนจะได้ผลเต็มที่แล้ว อย่างอนใจ
อย่าชะล่าใจ อย่างนี้กว่ายังไกลอยู่อันที่แท้ใกล้จะได้ผลดีอยู่แล้ว

ถ้าผู้ใดไม่ประมาท ผู้นั้นจะได้ผลดีโดยไม่นานเลยประมาณ ๒-๓ วัน
เท่านั้นก็จะเห็นผล แต่ถ้าผู้ใดประมาทขาดการปฏิบัติติดต่อกัน ผู้นั้นจะได้ผลช้า
อาจจะเลยไป ๕ วัน ๑๐ วัน หรือ ๑๕ วันก็ได้ อาจจะไม่ได้ผลเต็มที่ก็เป็นได้
ถ้าหากว่าผู้นั้นตกอยู่ในความประมาท ดังนั้น ระยะเข้าด้ายเข้าเข็มนี้ จึงควรระ
มัดระวังให้มากที่สุดเท่าที่จะระวังได้ จนกระทั่งชีวิตก็ยอมสละได้

อธิษฐาน

เมื่อผู้ปฏิบัติมีสภาวะชัดเจนแล้ว พระอาจารย์ผู้สอนผู้สอนพึงให้อธิษฐาน
ดังนี้ คือ-

วันแรก

ให้เดินจงกรมระยะที่ ๑-๒ แล้วนั่งลงขัดสมาธิ อธิษฐานว่า "ธรรม
วิเศษที่เกิดขึ้นแล้ว ขออย่าให้เกิดอีก ธรรมวิเศษเบื้องสูงที่ยังไม่เกิด ขอจงให้เกิด
ขึ้นภายใน ๒๔ ชั่วโมงนี้ แล้วให้กำหนดพองหนอ ยุบหนอต่อไป ถ้านั่งกำหนด
เหนื่อยแล้ว ให้ลุกขึ้นเดินจงกรมอีก นั่งอีก ให้ปฏิบัติติดต่อกัน สลับกันอยู่อย่างนี้
จนกว่าจะถึงเวลานอน วันนี้เป็นวันสำคัญมากในชีวิตของเรา ดังนั้น ถ้าไม่
ง่วงอย่างอนงาย เมื่อนอนต้นซันก็ให้ปฏิบัติต่อไปอีกจนกว่าจะครบ ๒๔ ชั่วโมง
จึงจะต่อบทเรียนที่ ๒ ได้

วันที่ ๒

ให้เดินจงกรมระยะที่ ๑-๖ แล้วนั่ง อธิษฐานว่า “ภายใน ๒๔ ชั่วโมงนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก” กำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไป จนกว่าจะครบ ๒๔ ชั่วโมง จึงจะต่อบทเรียนใหม่ได้

วันที่ ๓

ให้เดินจงกรมระยะที่ ๑-๖ แล้วนั่ง อธิษฐานว่า “ภายในชั่วโมงนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก” กำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไป บทนี้ให้อธิษฐานทุกชั่วโมงที่นั่ง

วันที่ ๔

ให้เดินจงกรมระยะที่ ๑-๖ แล้วนั่ง อธิษฐานว่า “ภายใน ๓๐ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มากกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไป บทนี้ให้อธิษฐานทุก ๓๐ นาทีที่นั่ง

วันที่ ๕

ให้เดินจงกรมระยะที่ ๑-๖ แล้วนั่ง อธิษฐานว่า
ภายใน ๑๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก นั่งกำหนดไปจนครบ ๑๕ นาที

ภายใน ๑๐ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก นั่งกำหนดไปจนครบ ๑๐ นาที

ภายใน ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก นั่งกำหนดไปจนครบ ๕ นาที

วันที่ ๖

ให้เดินจงกรมระยะที่ ๑-๖ แล้วนั่ง อธิษฐานว่า “ภายในชั่วโมงนี้ ขอให้จิตสงบเงียบไปได้นานประมาณ ๕ นาที” แล้วกำหนด พองหนอ ยุบหนอ ต่อไป บทนี้ต้องเดินนาน นั่งนาน จึงจะได้ผลดี เพราะต้องการสมาธิให้เป็นพิเศษกว่าธรรมดา

ถ้าจิตสงบได้ ๕ นาที ตามที่ได้อธิษฐานไว้ ต่อไปให้อธิษฐานเพิ่มว่า ขอให้จิตสงบเงียบไปได้นานประมาณ ๑๐ นาที ถ้าได้ ๑๐ นาทีตามที่ได้อธิษฐานไว้ ก็ให้อธิษฐานเพิ่มขึ้นไปอีกเรื่อยๆ จนได้ ๑ ชั่วโมง ๒-๓-๔-๕-๘-๑๒-๒๔ ชั่วโมง หรือมากกว่านั้น เพราะบางคนได้ถึง ๓๐-๔๐-๗๒ ชั่วโมงก็มี ทั้งนี้สุดแท้แต่ความขยัน ความอดทนและความเป็นผู้มีสมาธิ เพราะบุญกุศล วาสนาบารมีของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน

การปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องสงบ ไม่ใช่เรื่องยุ่ง ไม่ใช่เรื่องวุ่นวาย เย็นใจตลอดเวลา การเจริญวิปัสสนาเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เป็นทางสายเอก เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาเป็นการปฏิบัติเพื่อให้พ้นไปจากกิเลสและกองทุกข์ ถึงสันติสุขอย่างแท้จริง ผู้ที่จะซาบซึ้งและเห็นความอัศจรรย์ของพระพุทธศาสนาก็มีอยู่ทางเดียวเท่านั้น คือเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

เทศน์ลำดับญาณ

เมื่อผู้ปฏิบัติจบการอธิษฐานแล้ว พระอาจารย์ผู้สอนก็จัดให้ม
เทศน์ลำดับญาณจนเป็นครึ่งเป็นคราว บิหนึ่งอาจจะมีเพียง ๑-๒-๓ ครึ่งเป็น
อย่างมาก มีหัวข้อเทศน์ย่อๆ ดังนี้ คือ-

๑. เทศน์เรื่องความมุ่งหมายของการฟังธรรมลำดับญาณ
๒. เทศน์เรื่องญาณ ๑๖ มีนามรูปปริจเฉทญาณเป็นต้น จนกระทั่งถึงปัจจุเวกขณญาณ
๓. เทศน์เรื่องอริยสัจ ๔ ในแนวปฏิบัติ
๔. เทศน์เรื่องวิสุทธิ ๗ เทียบกับญาณ ๑๖
๕. เทศน์เรื่องกิเลสที่ละได้ ที่เหลืออยู่ มรรค ผล นิพพาน และวิธีปฏิบัติในขั้นต่อไปอีก
๖. เทศน์เรื่องคุณสมบัติของนักปฏิบัติ ๔ ข้อ เพื่อให้ตัดสินตัวเองพิสูจน์ตัวเอง
๗. เตือนสติผู้ปฏิบัติ
๘. ให้พร ยถา สัพพี เป็นเสร็จพิธี

-จบ-

กตိพจน์

เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้จริง
ทุกสิ่งต้องสำเร็จ

อานิสงส์หรือผลที่จะได้รับจากการเจริญวิปัสสนา

ท่านกล่าวไว้ในบาลีว่า “อนเนกสหัสสา” แปลว่าการเจริญวิปัสสนานั้น มีประโยชน์ มีอานิสงส์หลายร้อยหลายพัน จนไม่สามารถจะนับจะประมาณได้ ดังนั้น ในที่นี้จะขอยกมาพอเป็นตัวอย่างแต่เล็กน้อย พอเหมาะพอควรแก่กาลเวลา คือจะยกมาเพียงส่วนน้อย ๆ เท่าที่สามารถจะนำมาได้เท่านั้น คือ-

๑. ทำให้นักปฏิบัติเข้าใจธรรมะทั้งด้านปริยัติ และด้านปฏิบัติได้ดี และละเอียดลออยิ่งขึ้น เช่น เข้าใจคำว่ารูปนาม พระไตรลักษณ์ เป็นต้นดีขึ้น กว่าไม่ได้เข้าปฏิบัติหลายเท่า

๒. ทำให้มีกำลังใจเข้มแข็ง มีความขยัน มีความอดทน มีความรู้จักประหยัดยิ่งขึ้นเป็นพิเศษกว่าแต่ก่อน เข้าในหลักที่ว่า “วินัย ขยัน อดทน ประหยัด พัฒนา ลดปัญหาได้ทุกอย่าง” ดังนี้

๓. พัฒนาจิตใจให้เป็นนักเสียสละขยันออกมากเห็นแก่ส่วนรวม ทำงานไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย และไม่เบื่อหน่าย ยิ่งทำยิ่งเพลิน ตรงกันข้ามกับสมัยก่อนเมื่อยังไม่ได้เข้าปฏิบัติกรรมฐาน

๔. ทำให้ดูหนังสือธรรมะเพลิดเพลิน ไม่รู้จักเบื่อเข้าในหลักที่ว่า ยิ่งดูยิ่งมัน บางวันอ่านหนังสือธรรมะ คัมภีร์พระไตรปิฎกเพลิดเพลินไม่อยากหลับไม่อยากนอน

๕. ทำให้อธิบายธรรมะได้ดีขึ้น ละเอียด สุขุมขึ้นกว่าเดิม เพราะสามารถจะอธิบายได้ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ซึ่งลุ่มลึกไปตามลำดับดุจทะเลมหาสมุทรฉะนั้น

๖. ทำให้มีสติชัดเจน ความจำดีขึ้น จำได้แม่นยำ จำได้แล้วไม่คอย
หลงไม่คอยลืม

๗. เป็นมหากุศล เป็นบุญทุกขณะ ทั้งมือปฏิบัติหรือลงมือสอนผู้อื่น
แนะนำผู้อื่น

๘. เป็นคนไม่ประมาท เพราะมีสติระลึกอยู่กับรูปนามเป็นส่วนมาก

๙. ได้บำเพ็ญศีลสมาธิปัญญาตามพระพุทธโอวาท

๑๐. ได้เดินทางสายกลางคือมรรค ๘

๑๑. ได้เดินทางสายเอก คือหนึ่งไม่มีสอง

๑๒. ได้บำเพ็ญบารมี ได้รับสร้างบารมี ได้เตรียมตัวก่อนตายไว้พร้อม
แล้ว

๑๓. ทำให้ฉลาดรู้จักหลักความจริง และรู้จักหลักชีวิตประจำวันดีขึ้น

๑๔. ทำให้รู้จักปรมาตถธรรม ไม่หลงติดอยู่ในสมมติบัญญัติอันเป็น
เพียงโรงละครของชาวโลก

๑๕. ทำให้คนรักใคร่กันปรองดองกัน สนิทสนมกัน เข้ากันได้ดี เป็น
เสมือนหนึ่งญาติสนิท

๑๖. ทำให้คนมีความเมตตากรุณาต่อกัน เอ็นดูกันสงสารกัน พलय
ยินดีอนุโมทนาสาธุการในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ไม่มีความริษยากันและกัน

๑๗. ทำคนให้เป็นคน ให้ดีกว่าคน ให้เด่นกว่าคน ให้เลิศกว่าคน
ให้ประเสริฐกว่าคน ให้สูงกว่าคน และทำคนให้เป็นพระ

๑๘. ทำคนไม่ให้เบียดเบียนกัน ไม่ให้เอารอดเอาเปรียบกัน ไม่ให้
อิจฉาริษยากันและกัน

๑๙. ทำคนให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ไม่มีมานะทิฎฐิ ไม่ถือตัว ไม่เย่อ
หยิ่งจองหอง

๒๐. ทำคนให้รู้จักตัวเอง รู้จักปกครองตัวเอง คืออ่านตัวออก บอกตัวได้ ใช้ตัวเป็น หรืออ่านตัวออก บอกตัวได้ ใช้ตัวฟัง

๒๑. ทำคนให้เป็นผู้หนักแน่นในกตัญญูกตเวทิตาธรรม คือ เป็นคนมีความกตัญญูกตเวทิตานั้นเอง

๒๒. ทำคนให้หันหน้าเข้าหากัน ให้บรรจบกัน เพราะต่างฝ่ายต่างลดทิฐิมานะลงหากัน เข้ากันได้ เป็นกันเอง รู้ใจกันดี

๒๓. ทำคนให้มีกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์ อ่อนน้อมเยือกเย็น

๒๔. ทำคนให้ได้รับความสุข ๗ ประการ คือสุขของมนุษย์ สุขทิพย์ สุขในฌาน สุขในวิปัสสนา สุขในมรรค สุขในผล สุขคือพระนิพพาน ตามสมควรแก่การปฏิบัติของตน ๆ หรือตามสมควรแก่ศาสนาบาร์มีของตน ๆ

๒๕. ทำคนให้พ้นจากความเศร้าโศกปริเทวนาการดูจนางปฎาจารย์และสันตติมหาอำมาตย์เป็นต้น

๒๖. ทำคนให้มีปัญญาดับความทุกข์ร้อนทางกาย ทางใจ

๒๗. ทำคนให้เดินทางถูก ให้รู้จักวิถีทางแห่งชีวิตอันถูกต้องได้ดี ไม่หลงทาง ไม่มัวเมา ไม่ประมาท รู้จักสูตรของคนที่ว่า “เกิดเป็นคน คนให้ท้วปากไม่ล้น ก้นไม่ร่ว ชั่วไม่เอา เมาไม่มี นี่เป็นคน” ดังนี้

๒๘. ทำคนให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นปริโยสาน

๒๙. ถึงปฏิบัติได้แค่ญาณ ๑-๒ คือเพียงอยู่ในญาณต้น ๆ หรือญาณต่ำ ๆ ถ้าพยายามรักษาไว้ได้หรือปฏิบัติต่อ ๆ ไป ก็สามารถจะป้องกันภัยในอบายภูมิได้ดังมีหลักฐานรับรองไว้ในวิสุทธิมรรคภาค ๓ หน้า ๒๒๙ ว่า

อิมินา ปน ญาณน สมณฺนาคโต วิปสฺสโก พุทฺธสาสนเณ ลทฺธสฺสาโส
ลทฺธปตฺถิโจ นียคตโก จุพฺโสตาปนโน นาม โหติ.

ผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ถึงญาณที่ ๒ คือปัจจัยปริคคหญาณนี้แล้ว
 ได้ความเบาอกเบาใจในพระพุทธศาสนา ได้ฟังที่ระลึกในพระพุทธศาสนา มี
 คติอันเที่ยง คือตายแล้วไม่ไปอบายภูมิ ชื่อว่าเป็นจุฬโสภาบัน หมายความว่า
 เป็นผู้เข้าสู่กระแสพระนิพพานน้อย ๆ เป็นผู้เดินทางถูกแล้ว

๓๐. ถ้าปฏิบัติถึงญาณที่ ๔ คือ อุตฺถัพพญาณเห็นรูปนามเกิดดับ
 เห็นพระไตรลักษณ์ชัด ๕๐ เปอร์เซนต์ ชื่อว่าเป็นผู้มีชีวิตอันประเสริฐ ถึงจะตาย
 เสียในวันนั้น ก็ยังดีกว่าบุคคลผู้ไม่ได้ปฏิบัติ แต่มีชีวิตเป็นอยู่ได้ตั้ง ๑๐๐ ปี
 ดังมีหลักฐานรับรองไว้ ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ หน้าที่ ๓๐ ว่า

โย จ วสสสตํ ชีเว อปสฺสํ อุตฺถัพพญํ

เอกาหํ ชีวิตํ เสยโย ปสฺสโต อุตฺถัพพญํ.

แปลว่า

ผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ถึงญาณที่ ๔ คืออุตฺถัพพญาณ เห็นความเกิด
 ดับของรูปและนาม ถึงแม้จะมีชีวิตอยู่ได้เพียงวันเดียว ก็ยังประเสริฐกว่าบุคคลผู้ไม่เห็น
 ความเกิดดับของรูปนาม แต่มีชีวิตเป็นอยู่ได้ตั้ง ๑๐๐ ปี ดังนี้.

๓๑. ถ้าชาติหนึ่งไม่ได้สำเร็จมรรคผลนิพพาน ก็จะเป็นปัจจัยให้
 สำเร็จมรรคผลนิพพานในชาติต่อไป คือ—

ถ้าเจริญวิปัสสนาในปฐมวัย คือตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ถึง ๒๕ ปี แต่ไม่
 สำเร็จ ก็จะเป็นปัจจัยให้สำเร็จในมัชฌิมวัย คือตั้งแต่อายุ ๒๕ ปี ถึง ๕๐ ปี

ถ้ายังไม่สำเร็จในมัชฌิมวัยนี้ ก็จะเป็นปัจจัยให้สำเร็จในปัจฉิมวัย
 คือตั้งแต่อายุ ๕๑ ปี ถึง ๗๕ ปี

ถ้าไม่สำเร็จในปัจฉิมวัยนี้ ก็จะเป็นปัจจัยให้สำเร็จในมรณสมัย คือ
 ในเวลาใกล้จะตาย

ถ้าไม่สำเร็จในเวลาใกล้จะตาย ก็จะเป็นปัจจัยให้ใจบริสุทธิ์ แล้วไปเกิดในสวรรค์ สมดังพระบาลีว่า “จิตฺเต อสงฺกิลฺมฺเจ สุกฺตํ ปาฎิกงฺขา” เมื่อใจไม่เศร้าหมอง คือใจบริสุทธิ์แล้ว สุกฺตํก็เป็นอันหวังได้ ดังนี้ จะได้สำเร็จบนสวรรค์นั้น

ถ้ายังไม่ได้สำเร็จบนสวรรค์นั้น ก็จะเป็นปัจจัยให้ได้ฟังธรรมก่อนที่จะหมดศาสนา พระอัญญาธาตุทั้งหลายจะได้มารวมกันเป็นองค์พระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมอยู่ ๗ วัน ๗ คืน ก็จะได้มีโอกาสมาฟังธรรม ปฏิบัติธรรมในสมัยนั้น แล้วจะได้สำเร็จมรรคผลนิพพานในตอนนั้น

ถ้ายังไม่ได้สำเร็จในตอนนั้น ก็จะได้เกิดทันศาสนาของพระศรีอริยมะตตรัย ได้ฟังธรรมต่อพระพักตร์ของพระองค์ แล้วได้สำเร็จมรรคผลนิพพานโดยเร็วพลันที่สุด ดุจพาหิยะทารุจิริยะ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระวปีปะ พระภัททิยะ พระมหานาม พระอัสสชิ พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น

ถ้าไม่ได้พบพระศรีอริยมะตตรัย หรือ สาวกของพระศรีอริยมะตตรัย เกิดในสุญกัปป คือกัปปที่ว่างจากพระพุทธเจ้า ก็จะได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้มรรคผลนิพพานด้วยตนเอง ดังนี้

๓๒. ทำกิเลสคือโลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ เป็นต้นให้เบาบางลง

๓๓. ทำให้เป็นคนมีใจสุขุมเยือกเย็น

๓๔. ทำให้เป็นคนมีสติรอบคอบ ดุจรถทมิเครื่องห้ามล้อติดฉะนั้น

๓๕. ทำให้สมาธิดี ทำให้ความจำดีขึ้น ทำให้เรียนหนังสือเก่ง เป็นประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษามาก

๓๖. ทำให้โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ หายไป เช่น โรคประสาท โรคอัมพาต โรคกระเพาะ โรคปวดศีรษะ เป็นต้น

๓๗. สามารถเป็นปัจจัยนำไปเกิดในสวรรค์ได้ เช่น พระภิกษุรูปหนึ่ง
 ทำนเจริญวิปัสสนากรรมฐานถึงญาณที่ ๔ แล้วมรณภาพลงด้วยโรคลม ไปได้ไป
 บังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ลงมาราบพระพุทธเจ้าขอฟังธรรม ปฏิบัติธรรม
 ต่อ ในที่สุดก็ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน กลับไปเสวยรมย์ชมสมบัติอยู่ใน
 เทวโลกสืบต่อไป

๓๘. ทำให้มีความเชื่อความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยหนักแน่นมั่นคงยิ่ง
 ขึ้นไปเป็นร้อยเท่าพันทวี

๓๙. สะดวกแก่การปกครอง คือทำให้ผู้ที่ได้รับการอบรมไปแล้วนั้น
 เป็นผู้ปกครองง่าย ไม่ก่อความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่หมู่ แก่คณะ แก่สังคม
 ทั่วไป

๔๐. ก็นิ่ง เพราะมีสติ สติเป็นคู่ปรับกับโมหะ คือความโง่ เพราะ
 โมหะนี้แหละเป็นตัวโง่อย่างสำคัญที่สุดของแต่ละบุคคล

๔๑. มีสติตั้งมั่นดีทั้งในยามปกติและในยามใกล้จะตาย

๔๒. ทำให้คนมีศีลธรรม วัฒนธรรม อารยธรรม จริยธรรมอันดีงาม
 โดยมากจะมีศีล ๕ มั่นเป็นนิจ

๔๓. เด็กนักเรียนที่มีความจำไม่ดี เรียนหนังสือไม่เก่ง ก็จะมี ความ
 จำดีขึ้น เรียนหนังสือเก่งขึ้นอีกหลายเท่าทีเดียว เพราะมีตัวอย่างมากต่อมากแล้ว

๔๔. แก้นิสัยคนได้ดีมาก คือคนที่เบ็นพาลเกเร เช่น อ้นทพาลนักโทษ
 ถ้าได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานแล้ว จะกลับตัวเป็นคนละคน ถ้านักโทษแต่ละคน
 ได้เข้าปฏิบัติแล้วเวลาปล่อยออกไปจะไม่กลับมาสู่คุกสู่ตะรางอีกเลย

๔๕. ถ้าฝึกสมาธิได้ดีแล้ว จะมีสุขภาพทางจิตดีเพราะได้พัฒนาจิตมาดี
 เข้าในหลักที่ว่า กิเลสเป็นพิษทำให้จิตแปรปรวน สมาธิเท่านั้นที่จะกันทั้งแก้

และสามารถจะนั่งได้เป็นเวลานาน ๆ หลายชั่วโมง เริ่มตั้งแต่ ๕ นาทีเป็นต้นไป จนกระทั่งถึง ๒๔ ชั่วโมง ๓๐-๔๐-๗๒ ชั่วโมงก็ได้ เพราะเคยมีมาแล้ว

๔๖. ชื่อว่าได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยการบูชาอย่างสูงที่สุด ดังพระบาลีที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ หน้าที่ ๑๖๐-๑๖๑ ว่า

โย โข อานนท ภิกขุ วา ภิกขุณี วา อุปาสิกโก วา อุปาสิกา วา ธรรมานุชฌมปฏิบัติปณฺโน วิหริตี สามิจิปฏิบัติปณฺโน อนุชฌมจารี โส ตถาคตํ สกฺกโรตี ครุกโรตี มาเนตี ปุเชตี ปรมาย ปุชาย.

ดูกรอานนท์ ผู้ใดเป็นภิกษุก็ตาม เป็นภิกษุณีก็ตาม เป็นอุบาสกก็ตาม เป็นอุบาสิกาก็ตาม ถ้าได้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้น ชื่อว่าได้สักการะ ได้เคารพ ได้นับถือ ได้บูชาตถาคตด้วยการบูชาอย่างสูง ดังนี้

๔๗. ชื่อว่าได้ช่วยกันรักษาพระสัทธรรมไว้ไม่ให้เสื่อมสมดังพระบาลีว่า จตุนฺนํ โข อาวุโส สติปฏิฐานานํ ภาวิตตตฺตา พหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมอปฺริหานํ โหตี.

ดูกรอาวุโส พระสัทธรรมจะไม่เสื่อม ก็เพราะพุทธบริษัทพากันปฏิบัติตาม สติปฏิฐาน ๔ ดังนี้

๔๘. ชื่อว่าได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรืองดำรง เสถียรภาพอยู่ตลอดกาลนาน สมดังหลักฐานรับรองไว้ว่า

ยาว หิ อีมา จตฺสฺโส ปฺริสา มํ อีมาย ปฏิปตฺติปุชาย ปุเชสฺสนฺติ ตาว มม สาสนํ นภมชฺเฌ ปุณฺณจฺนฺโท วีย วิโรเจสฺสตี.

จริงอยู่ ถ้าบริษัททั้ง ๔ นี้ จักบูชาเราด้วยการปฏิบัตินี้อยู่ตราบใด ศาสนาของเราจักเจริญรุ่งเรืองปานดังพระจันทร์เพ็ญลอยเด่นแจ่มอยู่ท่ามกลางนภาตราบนั้น ดังนี้

๔๙. ชื่อว่าได้เห็นพระพุทธองค์ เพราะได้เห็นพระธรรม สมดังที่ตรัสกับพระวักกิลีว่า

โย โข วกฺกฺลึ ฌมฺมํ ปสฺสตี โส มํ ปสฺสตี โย มํ ปสฺสตี โส ฌมฺมํ
ปสฺสตี.

ธรรม ^{๕๕} ดงน ^{๕๕} ตูกรวักกฺลึ ^{๕๕} ผู้ใดเห็นธรรม ^{๕๕} ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ^{๕๕} ผู้ใดเห็นเรา ^{๕๕} ผู้นั้นชื่อว่าเห็น

๕๐. ชื่อว่าได้มีความจงรักภักดี มีความเคารพรักใคร่ในพระพุทธองค์
เป็นพิเศษ สมดังพระบาลี ซึ่งปรากฏอยู่ในมัหมปทักฺขุสฺสกาภา ภาค ๖ ว่า

ภิกฺขเว มยิ สฺสึเนโห ติสฺสตีโส ว โหตุ คนฺธมาลาทีหิ ปุชฺฌิ กโรนฺตยาป
เนว มํ ปุเชนฺตี ฌมฺมานุชฺสมปฏฺฐิพฺพชฺชมานาเยว ปน มํ ปุเชนฺตี.

ตูกฺรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่มีความจงรักภักดีในเรา จงเป็นเช่นกับพระติสสเถระเถิด
(พระติสสเถระ ท่านเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ก็จงพากันเจริญวิปัสสนากรรมฐานเหมือน
ท่านเถิด) ถึงแม้ว่าบริษัททั้ง ๔ พากันทำการบูชาเรา ด้วยของหอมและดอกไม้ธูป
ประการ ก็ยังไม่ชื่อว่าได้บูชาเราอย่างแท้จริง ส่วนพุทธบริษัททั้งหลายที่ได้ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่กรรมเท่านั้น จึงจะชื่อว่าได้บูชาเราด้วยการบูชาอย่างแท้จริง ดังนี้

๕๑. ชื่อว่าได้บำเพ็ญกองกุศลอันยิ่งใหญ่ไพศาลทีเดียว ข้อนั้นมีพระ-
บาลีซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๙ หน้าที่ ๑๒๖ รับรองไว้ว่า

กุสลราสีตี ภิกฺขเว วทมาโน จตฺตารโ สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน
วเทยฺย.

ตูกฺรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทองแห่งกุศล จะต้องกล่าวถึงสติปฏฺฐาเนทั้ง ๔
จึงจะชื่อว่ากล่าวถูกต้อง

เกวโล หายิ ภิกฺขเว กุสลราสี ยทีหิ จตฺตารโ สติปฏฺฐานา.

ตูกฺรภิกษุทั้งหลาย กองกุศลล้วนๆนี้ ได้แก่สติปฏฺฐาเนทั้ง ๔ ดังนี้

๕๒. ชื่อว่าได้ตัดเวมติกงฺขา คือข้อข้องใจสงสัยของตัวเอง ซึ่งได้เคย
สงสัยว่า สมัยนั้นมรรคผลนิพพานจะมีอยู่หรือไม่หนอ ซึ่งสอดคล้องต้องตามพระบาลี
ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ หน้าที่ ๑๗๕ - ๑๗๖ ว่า

อิมสมิณจ โข สุภทฺท ฐมฺวินเย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค อุปฺลพฺภติ
สมฺโนปฺปี ตตฺถ อุปฺลพฺภติ ฯ เปฯ อิเม จ สุภทฺท ภิกฺขุ สมฺมา วิหเรยฺยํ อสุณฺโณ
โลโก อรหนฺเตหิ อสฺส

ดูกรสุภททะ ในพระธรรมวินัยนี้ ถ้ายังมีอัฐจุกกมรรคอันประเสริฐอยู่ตราบใด
แม้พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ก็ยังมีอยู่ตราบนั้น ฯลฯ
ดูกรสุภททะ ถ้าภิกษุทั้งหลาย ฟังพากันประพฤติปฏิบัติอยู่โดยชอบ โลกก็ไม่ฟังว่างเปล่า
จากพระอรหันต์ ดังนี้

พระอรรถกถาจารย์ยังได้กล่าวรับรองความข้อนี้ไว้อีก ซึ่งปรากฏอยู่ใน
สังฆคัลลวลาสินีอัฐจุกกาทิฆนิกายปาฏิกวรรค ภาค ๓ หน้าที่ ๑๑๑-๑๑๒ บรรทัดที่
๒๑ และบรรทัดที่ ๑-๒ ว่า

ปฏฺฐสมฺภิทฺตฺเตหิ วสฺสสฺสฺสํ อฏฺฐจฺจิสฺสิ. พันปีที่ ๑ เป็นยุคของพระ-
อรหันต์ผู้แตกฉานในปฏิสัมภิตา

ฉฺพภิญฺญเอหิ วสฺสสฺสฺสํ. พันปีที่ ๒ เป็นยุคของพระอรหันต์ผู้ได้
อภิญญา ๖

เตวฺชเชหิ วสฺสสฺสฺสํ. พันปีที่ ๓ เป็นยุคของพระอรหันต์ผู้ได้วิชา ๓

สุกฺขวิปฺสฺสเกหิ วสฺสสฺสฺสํ. พันปีที่ ๔ เป็นยุคของพระอรหันต์ผู้เจริญ
วิปัสสนาล้วน

ปาฏฺฐโมกฺเชหิ วสฺสสฺสฺสํ อฏฺฐจฺจิสฺสิ. พันปีที่ ๕ เป็นยุคของพระอนาคามี
พระสกทาคามี และพระโสดาบันดังนี้

๕๓. ชื่อว่าเราได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ทั้ง ๓ ปีฏิก คือทั้ง
พระวินัย ทั้งพระสูตร ทั้งพระอภิธรรม สมดังหลักฐานที่มีปรากฏอยู่ในธรรม-
บทภาค ๒ หน้าที่ ๖๐ บรรทัดที่ ๑ รับรองไว้ว่า (ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

สกลปี หิ เตปฏิกัม พุทธวจนํ อหริตฺวา กถิมานํ อปฺปมาทเมว โอตฺรติ.

จริงอยู่พระพุทธพจน์ คือคำสอนของพระพุทธเจ้าจบทั้ง ๓ ปฏิก แม่ทงสน คือไม่เหลือเลยสักตัวเดียว ที่พระนักเทศน์ พระธรรมกถิกนำมาแสดงให้พุทธบริษัทฟัง อยู่เน่น ย่อมรวมลงสู่จุดเดียวกันนั้น คือความไม่ประมาท

โส ปเนส อตฺถโต สติยา อวิปฺปวาโส นาม.

ก็อันความไม่ประมาทนั้นนั้น โดยใจความก็ได้แก่การไม่อยู่ปราศจากสติฯ คนมี สติก็คือคนเจริญสติปัฏฐาน ๔ คนเจริญสติปัฏฐาน ๔ ก็คือคนเจริญวิปัสสนากรรมฐาน นั้นเอง.

ได้บรรยายเรื่องราวทาง ๗ สาย พร้อมทั้งอันนิสงส์แห่งการเจริญวิปัสสนา กรรมฐานมากก็นับว่าสมควรแก่กาลเวลาแล้ว ขอยุติลงคงไว้แต่เพียงเท่านี้.

อิทํ เม ปุญฺญํ นิพพานสฺส ปจฺจโย โหตุ

อิทํ เม ปุญฺญภาคํ สพฺพสตุตฺตานํ เทมิ.

๒๒ ม.ก. ๒๔

พิมพ์ที่ หจก. การพิมพ์พระนคร ๙๒-๙๖ ถนนบูรณศาสตร์ (แยกถนนบุญศิริ) กรุงเทพฯ ๒
นางอารี จุ้ยทรัพย์เปี่ยม ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๒๔ โทร. ๒๒๑๒๓๓๗